

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

АЗИАДА: 12 АЛТЫНМЕН ОНДЫҚҚА ЕНДІК

Қазақстан құрамасы Жапонияның Айчи өңірі мен Нагоя қаласында өткен XX жазғы Азия ойындарындағы сайысты аяқтады. Ұлттық Олимпиадалық комитеттің мәліметінше, отандық спортшылар 12 алтын, 24 күміс және 48 қола медаль жеңіп алып, жалпыкомандалық есепте сегізінші орынға тұрақтады.

(Жалғасы 5-бетте)

КӨКЕЙКЕСТІ

Медицина қызметкерінің мәртебесі туралы әңгіме көбіне жалақы, өлеу-меттік кепілдік, еңбек жағдайы төңірегінде ербиді. Бұлардың бәрі маңызды. Бірақ мәселенің ауқымы бұдан әлдеқайда кең. Дәрігердің кәсіби мәртебесі – ең алдымен азаматтың денсаулығы мен өміріне тікелей әсер ететін фактор. Жуырда Құрылтай депутаты Дана Медеуованың бастамасымен өткен «Медицина қызметкерінің кәсіби мәртебесі – ұлттық қауіпсіздік факторы ретінде» атты дөңгелек үстелде осы мәселе күн тәртібіне шығарылды.

ДӘРІГЕРДІ ҚОРҒАУ – ҰЛТ ДЕНСАУЛЫҒЫН ҚОРҒАУ

Жиын «Медицина қызметкерлерінің кәсіби мәртебесі және қызметінің кепілдіктері туралы» заң жобасын әзірлеу аясында өтіп, медицина саласындағы жекелеген түйткілдерден гөрі, тұтас жүйенің беріктігіне назар аударды. Өйткені, төтенше жағдай орын алғанда аурухананың қабырғасы, қымбат құрал-жабдық немесе дәрі қоры өздігінен адам емдей алмайды. Оның бәрін іске қосатын – маман. Демек, медициналық жүйенің ең маңызды капиталы – адам.

Депутат Дана Медеуова жуырда жасаған депутаттық сауалында да осы мәселені өткір қойған болатын. Ол бұл ретте білікті дәрігерді даярлауға он жылға жуық уақыт қажет, ал осал жүйе дайын маманды бір күннің ішінде жоғалтуы мүмкіндігіне назар аударған еді. Медеуова ханымның айтуынша, бұл – медицина кадрларына қатысты саясатты түбегейлі қайта қарауды талап ететін тұжырым. Мәселе тек «дәрігер жетіспейді» деген статистикамен шектелмеуі керек. Қанша маман қажет? Қай өңірде қандай маман тапшы? Қандай дәрігерлер жүйеден кетіп жатыр? Неліктен кетеді? Жас маманның кәсіби өсуіне қандай жағдай жасалған? Осы сұрақтарға нақты жауап болмайынша, кадр тапшылығын тек жаңа мамандарды даярлау арқылы шешу қиын.

Дөңгелек үстелде С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық медицина университетінің бірінші проректоры Диляра Қайдарова да мәселенің осы қырына тоқталды. «Мықты дәрігер мықты медициналық білім беру жүйесінен

басталады», – деген оның пікірі заң жобасының маңызды бір бағытын айқындап берді. Шын мәнінде, дәрігерді қорғау оның ауруханаға жұмысқа келген күнінен емес, университетке түскен күнінен басталуы тиіс. Сапалы білім, заманауи клиникалық база, оқытушының кәсіби деңгейі мен еңбек жағдайы, жас маманның түсінікті кәсіби траекториясы – болашақ медицинаның іргетасы.

Заң жобасында көтеріліп отырған тағы бір өзекті мәселе – медицина қызметкерінің өзіне тән емес міндеттерден арылуы. Бұл қарапайым көрінгенімен, медицинаның сапасына тікелей қатысты мәселе. Дәрігердің уақыты – ең қымбат ресурс. Ол пациентпен сөйлесуге, диагноз қоюға, емдеу тактикасын таңдауға жұмсалуды тиіс. Егер кәсіби уақыттың едәуір бөлігі қағазбастылыққа, есептілікке, қайталанатын әкімшілік процедураларға кетсе, оның зардабы түптеп келгенде пациентке тиеді. Сондықтан болашақ заң медицина қызметкерінің құқығы мен міндетін ғана емес, кәсіби қызметінің шекарасын да анық көрсетуі қажет.

Дөңгелек үстелде сөз алған Денсаулық сақтау бірінші вице-министрі Тимур Сұлтанғазиевтің айтуынша, алдағы реттеу шараларында медицина қызметкерлерінің нақты құқықтары мен міндеттері, құқықтық және физикалық қорғалу тетіктері, кәсіби жауапкершіліктің айқын шекаралары, лайықты еңбек жағдайлары мен әлеуметтік кепілдіктері ескерілуі керек.

(Жалғасы 5-бетте)

БАЙҚАУ

ҚАЗАҚ ДЕТЕКТИВІНІҢ ҚОРЖЫНЫ ЖАҢА ТУЫНДЫЛАРМЕН ТОЛЫҒЫП КЕЛЕДІ

Қазақстан жер көлемі мен жалпы ішкі өнімі жағынан ғана емес, кітап оқытын халқының саны жағынан да Орталық Азиядағы көшбасшылығын жылдан жылға нығайтып келе жатыр. CEOWORLD сияқты халықаралық зерттеулер мәліметі бойынша қазақстандықтар жылына 2,77 кітап оқиды. Кітап дүкендері саудасында қазір үздік үштікке оқулықтар мен балалар әдебиеті, бизнес және өзін-өзі дамыту мен көркем әдебиет тұр. Алайда көркем әдебиет санатына кіретін детектив жанрындағы кітаптардың 60 пайыздан астамын шетелдік авторлардың шығармалары құрайды екен. Ал 30 пайызын қазақ детективінің атасы саналатын Кемел Тоқаевтың қайта басылып шығатын кітаптары, тек 10 пайызын өзге авторлардың шығармалары құрауда.

Бұл жағдайдың қалыптасуына мынадай негізгі факторлар әсер етіп отыр. Бірінші, іріктеу өлшемшарттары. Детективтердің «қоғамдық маңызы бар әдебиет» категориясындағы үлесі 1-2 пайыздан аспайды. Екінші, тұрақты түрде детектив жазып жүрген авторлардың аздығы және нарықтың шек-

теулігі. Кемел Тоқаев негізін қалаған қазақ детектив мектебі мемлекеттік бағдарламалар емес, «ЗАН» Медиа-корпорациясы» ұйымдастыратын әдеби байқау есебінен ғана 2018 жылдан бері қайта жандана бастады. Үшінші, балама жобалар.

(Жалғасы 2,3-беттерде)

4-БЕТ

Қылмыстың шекарасы кеңейіп барады
АЛ ҚАУІПСІЗДІК ҚАЙ ДЕҢГЕЙДЕ?

6-БЕТ

Кітап оқитын ұлт

8-БЕТ

Медбикенің
МІНӘЖАТЫ

ҚАЗАҚ ДЕТЕКТИВІНІҢ ҚОРЖЫНЫ ЖАҢА ТУЫНДЫЛАРМЕН ТОЛЫҒЫП КЕЛЕДІ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Қазір елімізде республикалық деңгейде Кемел Тоқаев атындағы байқау мен Ішкі істер министрлігі ұйымдастыратын «Серт» байқауынан өзге байқау жоқ. Төртінші, талғам. Әлемдік детектив классикасы жаппай аударылып, ең көп сатылатын өнімдердің қатарына енуіне байланысты оқырманның қарабайыр сюжеттерге емес, интеллектуалдық қақтығыстар, психологиялық триллерлер мен саяси детективтерге қызығушылығы өте жоғары.

Детективке деген сұранысты отандық авторлар қамтамасыз ете алмауда

Детектив шығармалар нарығындағы қазақстандық авторлардың 10 пайыздық үлесін қалыптастыруға «ЗАҢ» Медиа-корпорациясы» ұйымдастырып келе жатқан Кемел Тоқаев атындағы детектив шығармалар байқауының қосып отырған үлесі өте қомақты. Оны қазір көзіқарақты оқырманның бәрі мойындап отыр. Өйткені ол 2018 жылдан бері тұрақты түрде жыл сайын ұйымдастырылуымен ғана емес, қазақ детективін дамыту және онда Абылай Қайсенов есімді типтік тергеушінің бейнесін қалыптастыру мақсатында оның нақты сипаттамасын ұсынуымен де ерекшеленеді. Ерікті түрде ұйымдастырылатын бұл байқау корпорацияның меншікті жеке жобасы болғандықтан қазылар алқасының шешімін өзгертуге ешкім араласа алмайды. Сондықтан оған түрлі саладан әртүрлі авторлар қатысып, әдебиет әлеміне қосылған жаңа есімдер шығуда. Қазақстанда қоғамдық маңызы бар әдебиеттерді мемлекеттік тапсырыспен басып шығаруға және таратуға жыл сайын бюджеттен 1 млрд теңгеге жуық қаржы бөлінеді. Алайда ондағы детективтер үлесі 1-2 пайыз-

дан аспауда. Оның да басым бөлігін әлемдік классиктер шығармаларының аудармалары мен қайта басылып шығатын Кемел Тоқаев шығармалары құрауда. Тұрақты түрде өтетін детектив шығармалар байқауы аз болғандықтан, бұл жанрда жүйелі түрде шығарма жазып жүргендер саусақпен санарлық деуге болады. Оны байқаудың топтасты қатысушыларынан да аңғаруға болады. «ЗАҢ» Медиа-корпорациясы» 2018–2021 жылдары өткізген төрт байқаудың үздік шығармаларын топтастырып шығарған «Шытырман» жинағы жалғыздың үні, жаяудың шаңы шықпайтынын дәлелдеді. Оқырман жылы қабылдаған бұл жинақ та мемлекеттік қолдау болмағандықтан шектеулі таралыммен шығып, тек шығарма

авторлары мен кітапханаларға таратылып, кітап дүкендеріне түсе қойған жок.

«Соны соқпақ» тыңнан түрен салды

«Мәдениет халқымыздың ұлттық болмысы мен рухани дербестігінің арқауы екенін бәріміз жақсы білеміз. Мәдени және рухани дүниесін сақтай білген елдің мәртебесі биік, мерейі үстем болары айқын» деген Мемлекет басшысы мәдениет пен өнерді қолдау ұлт әдебиетінің дамуына жағдай жасауға қашан да айрықша назар аударып жүр. Халқымызда «Ай ортақ, күн ортақ, жақсы ортақ» деген жақсы нақыл сөз бар. Ізгілікке жаны құмар бір

қоғам да жақсы істерге сүйініп, жасампаз шаралардың басы-қасында жүруге тырысары хақ. Талай таланттарды қанаттандырған Семей өңірі детектив шеберлеріне де қолдауын аяған жок. Өздеріңіз білесіздер осындай байқау жиындары әр жерде өтеді. Онда артынан кітап етіп шығарамыз деген уәде беріледі. Бірақ соның бәрі айтылған жерінде қалады. Біз биылғы байқаудың жеңімпаздарына бір тосын сый жасағалы отырмыз. Алғашқы іріктеуден өткен 15 шығарманы «Соны соқпақ» деген атпен кітап қып басып шығарып тарту етпекпіз. Осы арқылы тұңғыштар мекені екенімізді тағы бір дәлелдедік. Оған партизан жазушы Қасым Қайсеновтің 1988 жылы «Қазақ әдебиеті» газетінде жарық көрген Украинаға са-

пары бойынша Кемел Тоқаев туралы естелігін кіріспе етіп қостық. Ол осы уақытқа дейін интернетте жарияланбаған екен. «Соны соқпақ» биылғы жылғы байқаудың бір ерекшелігі болмақ», – деді марапаттау рәсімінде Абай облысының әкімі Берік Уәли.

Жаңа үрдіс жалғасын тапса екен

Өзінің детектив шығармалар жазуына «ЗАҢ» Медиа-корпорациясының» детектив шығармалар байқауы түрткі болғанын айтқан Әділбек Ыбырайымұлы алғашқы жылдары жанрдың ерекшелігін жақсы білмегендіктен жүлдегерлер қатарына ілікпей қалғанын күле отырып баяндап берді.

Әділбек ЫБЫРАЙЫМҰЛЫ, Абай олысында өткен байқаудың бас жүлдегері:

БАЙҚАУДЫҢ ЕҢ ҮЛКЕН ЖЕТІСТІГІ ЖҮЛДЕ ЕМЕС

Тоғыз жыл ішінде осы циклдің қайталануы оның дәстүрге айналғанын білдіреді. Байқаудың ең үлкен жетістігі жүлде емес, жанр төңірегіне қамқоршыл қауымдастықтың біріккендігінде.

ДӘСТҮР ДЕГЕНІМІЗ – ЖЫЛ САЙЫН ҚАЙТАЛАУ ҒАНА МА?

Дәстүрдің бір белгісі – тұрақтылық. Екіншісі – сабақтастық. Үшіншісі – жаңару.

Егер байқау жыл сайын бір үлгіде өтіп, бір ғана сипаттағы шығармаларды қабылдай берсе, ол бірте-бірте формальды шараға айналуы мүмкін.

Ал Кемел Тоқаев байқауының алдағы міндеті – қалыптасқан дәстүрді сақтай отырып, оның көркемдік талаптарын да биіктету. Өйткені, қазақ детективінің бүгінгі міндеті тек оқырманды қызықтыру емес. Ол:

- қоғамдағы көлеңкелі құбылыстарды тану;
- адам психологиясын ашу;
- әділет мәселесін көтеру;
- құқық пен моральдың арақатынасын көрсету;
- заманның жаңа қылмыс түрлерін көркем зерттеу;
- ұлттық болмысты қазіргі оқиғалармен сабақтастыру;
- ең бастысы, оқырманды ойландыру деңгейіне көтерілуі тиіс.

Кемел Тоқаевтың дәстүрін жалғастырудың ең дұрыс жолы да осы болар еді.

КЕЛЕСІ КЕЗЕҢ: ЖАНРДЫҢ САПАЛЫҚ ӨСУІ

Тоғыз жылдық кезең детектив жанрын қайта тірілтуге жеткілікті негіз қалыптастырды. Ендігі міндет – саннан сапаға қарай бет бұру.

Байқауға жүздеген шығарма келуі – жақсы көрсеткіш. Бірақ әдеби үдеріс үшін одан да маңыздысы – сол шығармалардың арасынан уақыт сынынан өтетін, кітап болып шығатын, оқырман есінде қалатын, театрға немесе экранға сұранып тұратын туындылардың көбеюі.

2023 жылы ұйымдастырушылар байқау қоржынына түскен шығармалардың арасынан киноға негіз боларлық дүниелер табуға болатынын

айтқан еді. Бұл ойдың өзі детектив жанрының табиғатына сай үлкен мүмкіндікті көрсетеді.

Детектив – экранға ең жақын әдеби жанрлардың бірі. Бірақ экранға жақын болу үшін шығарманың әдеби сапасы төмендемеуі керек. Керісінше, жақсы детективте сюжет пен әдебиет қатар жүреді.

Жұмбақ болуы керек. Оқырманды шатастыру және әрқилы ой салуы керек.

Бірақ астарында логика болуы керек. Қылмыс болуы мүмкін. Бірақ қылмыстың ар жағында адам тағдыры тұруы керек. Тергеу болуы керек. Бірақ тергеудің ар жағында қоғам туралы ой жатуы керек.

Міне, қазақ детективінің келесі сапалық баспалдағы осында.

КЕМЕЛ ТОҚАЕВТЫҢ ЕСІМІ – ӨТКЕННІҢ ЕМЕС, КЕЛЕШЕКТІҢ БЕЛГІСІ

Кемел Тоқаевтың атымен аталатын байқаудың ең маңызды миссиясы – жазушының есімін жыл сайын атау емес. Оның ең үлкен міндеті – Кемел Тоқаев ашқан әдеби жолдың жабылып қалмауына мүмкіндік жасау.

Тоғыз жыл ішінде бұл жолға жүздеген қаламгер келді. Бірі жеңді. Бірі жүлдеге ілікпеді. Бірінің шығармасы кейін қайта жазылды. Бірі осы жанрға алғаш рет қадам басты.

Бірақ олардың бәрін біріктіретін бір нәрсе бар: олар қазақ әдебиетінде детектив жанрының бар екенін, оның бүгін де өмір сүре алатынын көрсетті. Сондықтан байқаудың тоғыз жылдығын тоғыз мәрте өткізілген шара ретінде ғана бағалау жеткіліксіз.

Бұл – тоғыз жыл бойы бір әдеби жанрдың тамырына су құйылған кезең. Ал тамырына су құйылған жанрдың ендігі міндеті – бой көтеру.

ТҮЙІН

Кемел Тоқаев атындағы республикалық детектив шығармалар байқауының тоғыз жылдық тарихы бір нәрсені анық көрсетті: әдеби дәстүр өздігінен қалыптаспайды. Оған бастама керек.

ШІКІР

Тұрақты ұйымдастыру керек. Қолдау керек. Авторға мүмкіндік керек. Оқырманға мәтін керек. Ал осының бәрі бірнеше жыл бойы үзілмей жалғасқанда ғана байқау өзінің бастапқы шеңберінен шығып, әдеби құбылысқа айналады.

2018 жылдан басталған жок 2026 жылы ІХ белеске жетті. Осы уақыт ішінде байқау бірнеше өңірдің әдеби өміріне араласты, жүздеген шығарманың жарық көруіне мүмкіндік берді, жаңа есімдерді танытты, үздік туындыларды жинаққа топтастырды және детектив жанрының қоғамдық-әдеби кеңістіктегі орнын қайта бекітуге ықпал етті. Ең бастысы – бұл байқау Кемел Тоқаев мұрасын ескертіп ескерткіші ретінде емес, қазіргі қазақ әдебиетіне жалғасатын тірі дәстүр ретінде қарауға жол ашты.

Тоғыз жылдың нәтижесін бір сөйлеммен түйіндесек:

Кемел Тоқаев байқауы детективтің қазақ әдебиетінде жоғалып кетпегенін ғана дәлелдеген жок, оның қайтадан әдеби қозғалысқа айнала алатынын көрсетті. Ендігі кезең – сол қозғалысты жаңа көркемдік биікке көтеру.

Өйткені, Кемел Тоқаевтан қалған ең үлкен аманат – детектив жазу ғана емес. Шындықты іздеу. Ал шындықты іздеу – қай заманда да әдебиеттің ең күрделі міндеттерінің бірі.

Байқаудың тарихы оның тоғыз жыл ішінде «шарадан дәстүрге», «дәстүрден әдеби ортаға» ауысқанын анық аңдатып отыр. Биылғы байқау Абай облысында қорытындыланып, шараға облыс әкімі Берік Уәли мырзаның өзі айырықша ықылас танытқаны жұртшылықты сүйінтті. Биылғы жеңімпаз шығармалар топтамасын кітап етіп шығарып әкелуінің өзі де жанрға нақты қамқорлықты танытады. Сонымен қатар додаға қатысушыларды күтіп ап қонақүйге жайғастыру, су-шайын беру, Хакім Абайдың басына, музейіне апару сияқты меймандос көңілді мінсіз көрсетті.

Сондай-ақ, ұйымдастырушылар 2027 жылғы он жылдыққа жаңа формат – бұрынғы бас жүлде және І орын иегерлері арасында детектив повесі бойынша арнайы дода өткізуді жоспарлап отырғанын хабарлады.

Бұл ретте жасампаз жанрдың жанашырлары тұрғысында табанды еңбектің басында тұрған «ЗАҢ» Медиа-корпорациясының» президенті Досымбек Өтеғалиевті, «Заң газетінің» бас редакторы Айнуір Сембасваны және шығармашыл ұжымды атап өтпесе болмайды.

– Қазір әдебиетте сын жоқ, шығармаға пікір айтылмайды. Оқырмандар да белсенділік танытып жатқан жоқ. Сынның бәрі біржақты мақтау болып кетті ғой. Оның өзінде танысың, досың, жора-жолдасың ғана жазып көңілін, нитін білдіреді. Сондықтан мұндай кезде байқауға қатысу өзіңнің әлеуетінді сынау деп ойлаймын. Өз басым шығармашылығымның динамикасын тексеру үшін түрлі байқауларға қатысып жүрмін. Оның нәтижесін көргеннен кейін жұмысымды екшеп жатырмын. Осының өзі мені қанаттандырады. Оқырманның өзі әртүрлі. Әркім әртүрлі жанрды оқығысы келеді. Біздегі кітапты шығару мен тарату жүйесін өзгерту керек. Онда сатылымға шығару функциясы жоқ. Сондықтан төл әдебиет сатылмай жатыр. Жекелеген адамдардың шығарғаны аз. Мемлекет өзі араласып, сатуды жолға қойса ғана кітап алынатын еді. Бізде кітап дүкенінің кожайындары өзге тілдегі әдебиеттерді сатады. Егер таратушылар мемлекеттік

шығарып, қатысушыларға ұсынуы үлкен жаңалық. Осы уақытқа дейін бізде детектив жанры дамымаған, жаңа кітаптар шықпай жатыр, оқырман оларды көрмей жатыр деген сөз көп айтылатын. Енді алдағы уақытта байқаудың марапаттау рәсімін өз жерінде өткізгісі келетін өзге өңірлер басшылары осы дәстүрді жалғастырса өте жақсы болар еді, – дейді қаламгер.

Тоғызыншы байқаудың үздіктері

Құрылтай депутаты, белгілі журналист, ақын Жанарбек Әшімжан бастаған қазылар алқасына сот, құқық саласының ардагері, белгілі адвокат Бауыржан Ахметов, жазушы, журналист, танымал медиаменеджер Серік Әбікенұлы, Қазақстан Жазушылар одағының Абай облыстық филиалының төрағасы, Қазақстан халық кеңесі мүшесі Мерей Қарт пен «ЗАҢ» Медиа-корпорация-

дагер жазушы Алдажар Әбілов «Медбикенің мінежаты» деген шығармасы үшін бірінші орын алды. Екінші орынды – Закира Нұрланқызы («Қоңыр қайысқа түскен таңба») мен Болай Бердиева («Ала жіп») бөлісті. Сабырбек Олжабайдың «Батпырауық», Мираc Мұқаштың «Қармақ», Асхат Өмірбаевтың «Оянбаған әке» шығармалары үшінші орынға лайық деп танылды. Ал Нұрбақыт Аршын («Көлеңкедегі тамыр»), Аружан Мұсатаева («Алданған арман»), Бақыт Жалиева «Ақ халатты ажал», Ғайша Мұқаш («Сонғы қонырау») ынталандыру жүлдесін иеленді. Сондай-ақ Нұргүл Нұрбайқызы («Кішкентай куәгер»), Сая Иса («Пианистің ажалы»), Бауыржан Бақытұлы («Тұзақ») шығармасы үшін Абай облыстық сотының арнайы жүлдесін және «45 минут» шығармасымен журналист Сұлу Бөлек «Жас детективші» деген арнайы жүлдемен марапатталды.

Детектив повестьке байқау жарияланады

«Келесі жылы біздің бірегей байқауымызға он жыл толмақ! Қазақ детективінің бойына қан жүгірткен ерекше доданың он жылдық мерейтойын ерекше форматта өткізу ойымызда бар. Атап айтқанда, 10 жылдыққа қысқа әңгіме емес, детектив повестьке байқау жарияланады. Бұл байқауға тек осы 9 жылда Бас жүлде мен 1-орын алған жүлдегерлер қатысады. Яғни, кіл мықтыдан кім мықты анықталады. Жүлде де қомақты болады деп жоспарлап отырмыз.

Нақты шарттарын «Заң газеті» мен «Юридическая газета» басылымдарына, zanmedia.kz сайтына таяу күндері жариялаймыз. Біздің басылымдарға көз тіге жүріңіздер!», – деді байқаудың салтанатты марапаттау рәсімін түйіндеген Д.Өтеғалиев.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ,
«Заң газеті»

тапсырыспен шыққан кітаптың 20 пайызын дүкендерге сатса, сұраныс сол жерде бірден байқалады. Кемел Тоқаев атындағы детектив шығармалар байқауы

был бұрынғыдан өзгеше деңгейде өтті.

Байқаудың марапаттау рәсімін Семей қаласында өткізуге мұрындық

болған Абай облысының әкімі Берік Уәли тоғызыншы байқаудың алғашқы іріктеу сынынан өткен 15 шығарманы актық сынға дейін кітап етіп басып

сының» басшысы Досымбек Өтеғалиев төрелік жасады. Олардың шешіммен бас жүлдеге Әділбек Ыбырайымұлы («Ақ көйлек») ие болды. Ғалым, ар-

Болай БЕРДИЕВА, II орын иегері:

АБАЙ МҰРАСЫН КӨЗІНІҢ ҚАРАШЫҒЫНДАЙ САҚТАП ОТЫРҒАНДАРҒА ШЕКСІЗ РИЗАМЫЗ

Іріктелген он бес шығарма авторы жүрегіміз лүпілдеп Қазақстанның түкпір-түкпірінен жолға шығып, Абай еліне жеттік. Облыс әкімі Берік Уәли, «ЗАҢ» Медиа-корпорациясының» басшысы Досымбек Өтеғалиев, облыстық сот төрағасы Қайрат

Шақпантаев қатысқан, облыстық Абай атындағы кітапхана қызметкерлері және басқа да игі жақсылар ұйымдастырған іс-шара жоғары деңгейде өтті. Осы жылғы жазғандарымызды жинақтап, кітап шығарыпты. Сиясы кеуіп үлгермеген «Соны

соқпақ» атты кітапты құшақтап елімізге қайттық. Жан тебірентерлік жайлар көп болды. Семейліктердің қарпайымдылығынан қазақлықтың жұпары аңқиды. Абай музейіне бардық. Ұлы Абайдың өз қолымен ұстаған заттарын жәдігер ретінде көзінің қарашығындай сақтап отырғандарға шексіз ризашылығымызды білдіреміз. Жаны жайсаң, жүрегі ақ, жан-жақты білімді, биік, терең, кең адамдар көп. Демек, болашағымыз жарқын.

Кейде елдің ертеңі не болар деп түңіліп жүргенде, жарқ етіп бір сәуле шыға қалса, соған жылына баққа жинала қалу – заңдылық деп ойлаймын. Жазда Facebook-та «Заң газетінің» бас редакторы Айнұр Сембаеваның парақшасында жарияланған детектив байқауы туралы ақпаратты көрген соң, бағымды сынап, қатысып көруді шештім. Мақсатым – өзімді осы жанр бойынша сынау болды. Егер жазғаным жарап жатса, алдағы уақытта қазақ әдебиетінде кенжелеп қалған детектив жанрына тозаңдай болса да үлес қосқым келді.

Үлестің де түрі бар ғой. Өзің жазушы болып кетпесең де, өзге талантты жазушылардың бәйгеге қатысуына себеп боласың. Нақ таланттылар жарыса жүріп, талай дүние жазып тастауы бек мүмкін емес пе?!

Қош. Күтілген жерден Айнұр ханым кері байланысқа шығып, марапаттау рәсіміне шақырту жіберді. Сөйтсем, тоғыз жыл бұрын бастау алған Кемел Тоқаев

Ғайша МҰҚАШ, ынталандыру сыйлығының иегері:

БІР СӘУЛЕ ЖАРЫҚҚА ЖЕТЕЛЕЙДІ

атындағы республикалық детектив шығармалар байқауы екен. Рас, қуандым! Шабыт алдым. Тіпті, шараға бармай жатып, келесі әңгіменің тақырыбы мен мазмұнын оймен іздей бастадым.

Сонымен, Семейге бардық. Өеужайдан осы байқауды ұйымдастырушы – «ЗАҢ» Медиа-корпорациясының» директоры Досымбек Өтеғалиев пен Айнұр Сембаева күтіп алып, шараның жоғары деңгейде өтуіне барын салды. Алғыс!

Сол жиынның ашылуына Абай облысының әкімі Берік Уәли бастаған әдебиет жанапшырлары келді. Мен жиналған жеңімпаздар мен сарапшылардың жанарынан бір-ақ нәрсені оқыдым. Ол – елге қызмет қылу!

Иә, шабыттандыру үшін қаламгерлердің еңбегі

еленіп, ақшалай сыйлықтар таратылды. Бірақ шараның жоғары деңгейде өткені соншалық, фокусың ақшалай жүлдеге емес, осындай шығармашыл ортаға түсудің құны жоқтығына ауады екен. «Сахна» сыртында талай қыз-жігіттердің жанкешті жұмыс жасап жатқанын көзім көрді. Еліміздің ертеңіне алаңдайтын жанапшырлар қатары күн сайын көбейіп жатқанына дән риза болдым.

Ризашылықпен үйге оралдық. Қаламымызды ұштап, тағы бір емес, бірнеше туынды жазуға тақырып пен идея алып қайттық. Әзірше күш тасып тұр. Жоғарыда айттым ғой, кейде құлазып жүргенде бір сәуле көрінеді деп. Сондай сәулеге жылынып, жүрекке нұр құйып қайтқаныма қуаныштымын.

Айша ҚҰРМАНҒАЛИ, «Заң газетінің» тілшісі:

ЖАҢАРУҒА ТАЛПЫНҒАН ӨҢІРДІҢ ТЫНЫСЫН СЕЗІНІП ҚАЙТТЫҚ

Байқаудың қорытындысын Семейде өткізу біз үшін жай ғана кезекті іс-шара емес еді. Қазақ детективінің негізін қалаған Кемел Тоқаевтың шығармашылық дәстүрін жалғаған жас қаламгерлерді осындай тарихи шағарда марапаттаудың өзіндік мәні бар. Осы үдеден табылып конкурс жеңімпаздарын марапаттау рәсімін жоғары деңгейде өткізген Абай облысының әкімдігіне шынайы алғысымызды білдіреміз.

Семейден алған әсеріміз бөлек болды. Қаланың тарихы терең. Әр көшесі, әр ғимараты, әр бұрылысы өткеннен сыр шертеді. Бірақ осы жолы Семейден біз өткеніне қарап қана отырған қаланы емес, болашағына ұмтылған қаланы көргендей болдық. Қаланың кей жерлеріндегі жаңарған кеңістіктер, абаттандырылып жатқан ауалар, салынып жатқан әлеуметтік нысандар, жаңа мектептер, жылу жүйесін жаңғырту жұмыстары – бәрі де бір өзгерістің жүріп жатқанын

аңғартады. Әсіресе, көңілге қонғаны – тарихи Семейдің жаңа тынысын іздеу ғана емес, оның тарихи болмысын сақтай отырып жаңаруға ұмтылысы.

Семей бізді Абайдың ойымен, Шәкәрімнің тереңдігімен, Мұхтардың қаламымен, Кемел Тоқаевтың детектив әлемімен қайта қауыштырды. Абай елінен алған ең басты әсеріміз де – тарихын қастерлеген, руханиятын сақтаған, сонымен бірге жаңаруға талпынып жатқан өңірдің тынысын сезіну болды.

Асхат ӨМІРБАЕВ, III орын иегері:

ТОҒЫЗЫНШЫ БЕЛЕС: АБАЙ ЕЛІНДЕ «СОНЫ СОҚПАҚ» САЛЫНДЫ!

Дәстүрге айналып үлгерген детектив байқауы биыл тоғызыншы рет жалауын желбіретті. Сонау 2018 жылдан бері «ЗАҢ» Медиа-корпорациясы» мұрындық болып отырған сайыс жеңімпаздары Семей топырағына табан тигізіп, руханы кештің куәсі болдық. Абай облысының әкімі Берік Уәли мырза мен Абай облысының әкімдігі бастаған кітапсүйер қауым қатысқан марапаттау шарасында жетпістен астам автор арасында үздік деп танылған 15 детектившінің мерейі үстем болды.

Ерекше айта кетерлігі, облыс басшысының қара үзіп шыққан он бес шығарманың басын біріктіріп, Абай елінен бір тоғынсы ретінде кітап бастырып шығарғаны. «Темірді қызған сәтінде соға білген» азаматқа қаламгерлер дән риза болып қалды.

Жалпы, осынау дәстүрге айналған дүбірлі байқауға бағын сынап қатысушылар саны жыл өткен сайын көбейіп келеді. Әлбетте, тоғыз жылда жүздеген шығарма жазылып, жүлдегерлердің туындылары екі томдық «Шытырман» деген атпен жинақ болып тасқа басылды. 2018 жылдан бері ұйымдастырылып келе жатқан детектив шығармалар байқауы біз секілді бірқатар қалам иесінің тың жанрды игеруге қадам басуына даңғыл жол ашты. Осы орайда болашағынан мол үміт күттіретін жанрдың басы-қасында жүріп аяпбай тер төгіп жүрген, байыпты істің бастамашысы болған «ЗАҢ» Медиа-корпорациясы» ұжымына мың алғыс.

Шетелдік әдебиетте интеллектуалды өтімді жанрға айналған детективте қазақ қаламгерлерінің өзіндік

орны боларына сенім мол. Эркюль Пуароның Агата Кристи, Артур Конан Дойлдың Шерлок Холмс секілді кейіпкері әлемге қалай танымал болса, «ЗАҢ» Медиа-корпорациясы» жариялаған байқаудың шартындағы Абылай Қайсенов бейнесі арқылы қазақ детективі әлемге танылса екен дейміз.

Бір айта кетерлігі, байқауға кәсіби жазушы ғана емес, дәрігер, мұғалім, құқық қорғау саласының қарапайым өкілі де қалам тарта алады. Әрине, жыл өткен сайын сайысқа түскен шығармалардың саны ғана емес, сапасы да артып келеді. Оқырман көңілінен шыққан шығармалар «Заң газеті» бетінде, <https://zanmedia.kz/> сайтында да жарық көріп жүр. Патша көңілді оқырманға ой салатын соны шығармалар көбей берсін деп тілейміз.

МИНБЕР

ҚЫЛМЫСТЫҢ ШЕКАРАСЫ КЕҢЕЙІП БАРАДЫ АЛ ҚАУІПСІЗДІК ҚАЙ ДЕҢГЕЙДЕ?

Бұрын қылмыскердің ізі бір елдің аумағынан аспауы мүмкін еді. Қазір бір адамның әрекеті бірнеше мемлекеттің аумағын қамтиды. Нақтырақ айтсақ, қылмыскер – бір жерде, жәбірленуші – екінші жерде, сервер – үшінші мемлекетте, ал тергеуге қажетті цифрлық дәлел мүлде басқа елдің ақпараттық жүйесінде орналасуы ықтимал. Демек, қылмыспен күресетін құқық қорғау органдарының да өзара байланысы бұрынғыдан әлдеқайда жедел әрі нақты болуы қажет.

Спикер Айбек Дәдебайдың төрағалығымен Құрылтайдың жалпы отырысында қабылданған бірқатар ратификациялық заң дәл осы жаңа шындыққа жауап іздейді. Депутаттар Қазақстан мен Қатар арасындағы қылмысқа қарсы күрестегі ынтымақтастық туралы келісімді, ТМД елдері арасындағы адамдарды мемлекетаралық іздестіруге қатысты хаттаманы және Компьютерлік қылмыстар туралы конвенцияны қабылдады. Бұған қоса, ДСҰ аясындағы қызметтер бойынша Қазақстанның ерекше міндеттемелеріне өзгерістер енгізу туралы заң екінші оқылымда мақұлданды.

Бір қарағанда, бұлардың әрқайсысы әртүрлі бағытты қамтиды. Бірі – қылмысқа қарсы күрес, екіншісі – іздеу жүйесі, үшіншісі – киберқауіпсіздік, төртіншісі – қызмет көрсету нарығы. Алайда олардың астарында ортақ бір мәселе – Қазақстанның халықаралық кеңістіктегі құқықтық және экономикалық байланыстарын қазіргі талаптарға бейімдеу.

Қазақстан мен Қатар арасындағы келісім шекарадан асқан қылмысқа қарсы күш біріктіруді құқықтық тұрғыда негіздеуге бағытталған. Ішкі істер министрінің орынбасары Санжар Әділовтің айтуынша, келісім ұйымдасқан қылмысқа, терроризмге, есірткінің заңсыз айналымына, киберқылмысқа, заңсыз көші-кон мен адам саудасына қарсы бірлесіп күресуге мүмкіндік береді. Бұл тізімнің өзі бүгінгі қауіптердің қаншалықты күрделіне түскенін көрсетеді. Бір ғана мемлекет шеңберінде шешілмейтін қылмыс түрлері көбейді. Сондықтан ақпарат алмасу, тәжірибе бөлісу, құқық қорғау

органдарының тікелей байланысы қауіпсіздіктің қосымша емес, негізгі тетігіне айналып келеді. Қазақстан мұндай келісімдерді бұған дейін де бірқатар мемлекеттермен жасаған. Ішкі істер министрлігінің мәліметіне қарағанда бүгінде осындай келісім әлемнің 23 мемлекетімен жасалған. Енді бұл қатарға Қатар да қосылмақ. Дегенмен халықаралық ынтымақтастық дегеніміз – кез келген сұрауды автоматты түрде орындау деген сөз емес. Келісімде мемлекеттің егемендігіне, қауіпсіздігіне, қоғамдық тәртібіне нұқсан келуі мүмкін немесе ұлттық заңнамаға қайшы жағдайларда құқықтық көмек көрсетуден бас тарту мүмкіндігі қарастырылған. Бұл – маңызды норма. Өйткені халықаралық құқықтық ынтымақтастық қаншалықты қажет болса, ұлттық құқықтық мүддені сақтау да соншалықты маңызды.

ТМД кеңістігіндегі адамдарды мемлекетаралық іздестіру туралы шартқа енгізілетін өзгерістер де уақыт талабынан туындап отыр. Визасыз режим азаматтардың еркін қозғалысына мүмкіндік береді. Бірақ ашық шекара құқық қорғау органдарынан бой тасалаған адамдар үшін де жаңа мүмкіндік туғызуы мүмкін. Сондықтан іздеу саласындағы ақпараттың тез жетуі – кейде қылмыскерді ұстаудың шешуші факторы. Отырыста депутат Берік Беркімбаев атап өткендей, жаңа хаттама құзыретті органдар арасында ақпарат алмасудың қазіргі заманғы цифрлық нысандарын құқықтық тұрғыдан бекітеді. Бұл жерде мәселе жай ғана технологияда емес. Ақпараттың қаншалықты тез жететіні – құқық қорғау жүйесінің қаншалықты тиімді жұмыс істейтінін

анықтайтын факторлардың біріне айналды. Кеше қағазбастылық пен ұзақ келісімдер уақытты алса, бүгін цифрлық коммуникация нақты нәтиже талап етеді. Демек, құқықтық рәсімдер де технологиялық мүмкіндіктермен қатар жүруі керек.

Ал Компьютерлік қылмыстар туралы конвенцияға қосылу Қазақстанның халықаралық киберқылмысқа қарсы күрестегі мүмкіндіктерін кеңейтетін маңызды қадам. Будапешт конвенциясы деп аталатын құжаттың практикалық маңызы – электрондық дәлелдермен жұмыс істеу және мемлекеттер арасындағы құқықтық ынтымақтастықтың ортақ тетіктерін қалыптастыруында. Құрылтай депутаты Ұнзила Шапақ қазіргі киберқылмыстардың трансшекаралық сипат алғанына назар аударды. Шынында да депутат айтқандай, интернеттегі қылмыстың ерекшелігі сол – оның географиялық шекарасы жоқ. Қылмыскер Қазақстанда отырып, басқа елдің азаматына зиян келтіруі мүмкін. Сервер үшінші мемлекетте орналасуы ықтимал. Ал тергеуге қажетті электрондық дерек төртінші юрисдикцияда сақталуы мүмкін. Мұндай жағдайда дәстүрлі құқықтық тетіктердің баяулығы қылмыскердің пайдасына жұмыс

істеуі ғажап емес. Себебі, цифрлық дәлелдеменің табиғаты қағаз құжаттан бөлек, яғни оны жоғалтуға, өзгертуге немесе жойып жіберуге болады. Сондықтан компьютерлік деректерді жедел сақтау мүмкіндігі – жай техникалық мәселе емес, қылмысты ашудың маңызды шарты.

Бірақ бұл жерде қоғам үшін тағы бір сауал бар: қауіпсіздік пен азаматтардың дербес деректерін қорғаудың

өзгерістер енгізу туралы құжат. Бір қарағанда, бұл мәселе жоғарыдағы қауіпсіздік тақырыбынан бөлек көрінуі мүмкін. Алайда оның да түпкі мәні – халықаралық кеңістіктегі ережелердің өзгеруіне бейімделу. Қазақстанның қызмет көрсету нарығында тең жағдай қалыптастыру, рұқсат беру рәсімдерінің ашықтығын арттыру, біліктілік талаптары мен мерзімдерді нақтылау – отандық бизнестің де, шетелдік инвестордың да сеніміне әсер ететін факторлар. Заң жобасы бойынша сөз алған депутат Динара Райханованың айтуынша, ДСҰ қағидаларына қосылу инвестициялық тартымдылықты арттыруға, инвесторлардың сенімін нығайтуға және бәсекеге қабілетті қызметтер нарығын дамытуға бағытталған. Яғни, Құрылтайдағы қабылданған құжатардың бір бөлігі қауіпсіздік мәселесіне, екіншісі экономикалық ашықтыққа қатысты болғанымен, екеуін біріктіретін бір ұғым бар. Ол – Қазақстанның халықаралық кеңістіктегі өзара іс-қимыл сапасы.

Халықаралық келісімдерді ратификациялау – жұмыстың соңы емес, бастауы. Заң қабылданғаннан кейін ең маңызды кезең басталады. Келісімдердің нақты іске асуы, мемлекеттік органдар арасындағы үйлесімді жұмыс, ақпарат алмасудың жеделдігі, цифрлық жүйелердің дайындығы, мамандардың біліктілігі – бәрі нәтижеге әсер етеді. Өйткені, халықаралық құжаттың тиімділігі оның мәтінінің қаншалықты жақсы жазылғанымен ғана өлшенбейді. Оның тиімділігі – қылмыскерді іздегенде, цифрлық дәлелді сақтағанда, адам саудасының жолын кескенде немесе азаматтың құқығын қорғағанда нақты нәтиже бере алуында.

Бүгінгі әлемде шекаралар мемлекеттер үшін бар болғанымен, қылмыс үшін барған сайын шартты сипат алып барады. Ақша да, ақпарат та, киберқауіп те, кей жағдайда қылмыскердің өзі де шекарадан тез өтеді. Сондықтан қауіпсіздік жүйесі де бұрынғыдай тек ұлттық шеңберде қалып қоя алмайды. Қылмыстың шекарасы тарылып бара жатқан жоқ. Керісінше, оның географиясы кеңейіп келеді. Ендеше оған қарсы тұратын құқықтық кеңістіктің де мүмкіндігі кенейіп тиіс. Бірақ сол кеңістікте мемлекеттің қауіпсіздігі мен азаматтың құқығы қатар қорғалуы шарт. Құрылтайда қабылданған халықаралық құжаттардың ең үлкен мәні де осында.

Айша ҚҰРМАНҒАЛИ,
«Заң газеті»

КАССАЦИЯЛЫҚ СӨТ

АЗАМАТТАР ҚҰҚЫҒЫН ҚОРҒАУДЫҢ МАҢЫЗДЫ ТЕТІГІ

Құқықтық мемлекет құрудың басты шарттарының бірі – адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын тиімді қорғау. Бұл бағытта сот билігінің атқаратын рөлі айрықша. Сот төрелігінің әділ әрі сапалы жүзеге асырылуы азаматтардың мемлекетке және оның құқықтық институттарына деген сенімін қалыптастыратын негізгі факторлардың бірі.

Сот актісінің заңдылығы мен негізділігіне күмән туындаған жағдайда оны қайта қараудың тиімді тетіктерінің болуы – сот төрелігінің маңызды кепілі. Осы тұрғыдан алғанда кассациялық сот өндірісінің маңызы ерекше. Кассациялық саты сот актілерінің заңдылығын қамтамасыз етуге, сот практикасының бірізділігін қалыптастыруға және азаматтардың бұзылған құқықтарын қалпына келтіруге бағытталған.

Қазақстандағы сот жүйесін жетілдіру үдерісі сот төрелігінің сапасын арттыруға, соттардың тәуелсіздігін нығайтуға және азаматтардың сотқа қолжетімділігін қамтамасыз етуге бағытталған. Бұл ретте кассациялық соттардың қызметін жетілдіру сот актілерін қайта қараудың тиімді жүйесін қалыптастырудағы маңызды қадам болып саналады.

Кассациялық соттың негізгі міндеттерінің бірі – төменгі тұрған соттар қабылдаған сот актілерінің заң талаптарына сәйкестігін қамтамасыз ету. Кассациялық саты істің мән-жайларын бірінші реттен бастап толық қайта қарауға емес, не-

гізінен соттардың материалдық және процесік құқық нормаларын дұрыс қолдануын бағалауға бағытталады.

Бұл ретте кассациялық сот сот төрелігінің бірыңғай стандарттарын қалыптастыруға ықпал етеді. Себебі, әртүрлі соттарда ұқсас құқықтық жағдайларға қатысты әрқилы шешімдердің қабылдануы азаматтардың құқықтық сенімділігіне кері әсер етуі мүмкін. Ал сот практикасының бірізділігі құқық қолданудың тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Кассациялық соттың қызметі азамат үшін тек сот актісін қайта қараудың тағы бір мүмкіндігі ғана емес. Ол – заң талаптарының дұрыс қолданылуын қамтамасыз ететін құқықтық кепілдік. Егер сот актісін қабылдау барысында заң нормалары дұрыс қолданылмаған немесе процесік талаптар елеулі түрде бұзылған жағдайда, кассациялық бақылау мұндай кемшіліктерді түзетуге мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан кассациялық сот азаматтардың құқықтары мен заңды мүдделерін қорғаудың қосымша әрі маңызды тетігі ретінде көрінеді. Бірінші және

апелляциялық сатыларда қаралған істің нәтижесіне тарап келіспеген жағдайда, заңда белгіленген негіздер болған кезде кассациялық тәртіппен қайта қарау мүмкіндігі азаматтардың құқықтық қорғану мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Кассациялық сатыда сот актісінің заңдылығын тексеру құқықтық қателіктерді анықтауға және оларды жоюға бағытталады. Бұл өз кезегінде азаматтардың бұзылған құқықтарын қалпына келтіруге, заңсыз немесе негізсіз сот актілерінің күшін жоюға не өзгертуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, кассациялық соттардың қызметі соттардың заңды біркелкі қолдануына ықпал етеді. Бір мәселе бойынша қалыптасқан кассациялық практика төменгі соттар үшін құқық нормаларын

қолдануда маңызды бағдар бола алады.

Сот практикасының бірізділігі тек судьялар үшін ғана емес, азаматтар, адвокаттар, заң консультанттары, прокурорлар және басқа да құқықтық қатынастарға қатысушылар үшін маңызды. Өйткені тұрақты әрі болжамды сот практикасы құқықтық қатынастардың орнықтылығын арттырады.

Кассациялық сатыдағы соттар төменгі соттардың құқық нормаларын қолдану тәжірибесін зерделеу арқылы сот төрелігін жүзеге асырудағы жүйелі мәселелерді анықтауға мүмкіндік алады. Мұндай талдау сот практикасын жетілдіруге, құқық нормаларын біркелкі түсіндіруге және сот қателіктерін алдын алуға ықпал етеді.

Кассациялық соттардың тиімді жұмыс істеуі сот төрелігінің тұрақтылығын арттырып қана қоймай, азаматтардың құқықтық қорғалу деңгейін көтеруге мүмкіндік береді. Заңның үстемдігі қағидаты нақты сот шешімдерінде көрініс тапқан кезде ғана өзінің шынайы мәніне ие болады.

Сондықтан кассациялық сот жүйесін жетілдіру – тек сот органдарының ішкі қызметін ұйымдастыру мәселесі емес, ол азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қорғаудың, әділ сот төрелігін қамтамасыз етудің және құқықтық мемлекетті нығайтудың маңызды бағыты.

Мадина ЖҮСПБЕКОВА,
Қызылорда қаласы
№2 соты әкімшісі

ҚЫЗМЕТ

Сот отырыстарында дыбыстық және бейнежазба (АБЖ) құралдарын қолданудың негізгі ережелері мен тәртібі деп біз басты құжат ҚР Жоғарғы Сотының жанындағы Соттардың қызметін қамтамасыз ету департаменті басшысының бұйрығымен бекітілген «Сот отырысының барысын тіркеуді қамтамасыз ететін аудио, бейнежазба құралдарын техникалық қолдану ережелерін» айтамыз және ол АБЖ қосу және жүргізу ережелерін қамтиды.

АУДИО-БЕЙНЕЖАЗБА ТҮСІРУ ЕРЕЖЕСІ

Міндетті түрде әрбір сот отырысы басталған кезде жазба үздіксіз жүргізілуі тиіс. Оны сот отырысының хатшысы судья залға кіргенге дейін қосады. Оның автоматты сақталуы барысында процесс аяқталғаннан кейін жазба автоматты түрде соттардың «Төрелік» ақпараттық жүйесіне жүктеледі және іс материалдарына бекітіледі.

Жазылмайтын жағдайлар бойынша жабық сот отырыстарында, мемлекеттік құпиялар, көмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау және тараптардың қатысуынсыз өтетін бұйрықтық істерде АБЖ қосылмайды.

С. ЕСКАРАЕВ,
Түркістан облысы мамандандырылған
ауданаралық әкімшілік сотының
бас маманы-сот отырысының хатшысы

КӨКЕЙКЕСТІ

ДӘРІГЕРДІ ҚОРҒАУ – ҰЛТ ДЕНСАУЛЫҒЫН ҚОРҒАУ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Бұл жерде жауапкершілік пен қорқыныштың ара-жігін ажырату қажеттігін көрсететін маңызды мәселе бар. Бұл медицина – абсолютті кепілдік беретін сала еместігіне қатысты. Расында дәрігер ең дұрыс шешімді қабылдауға тырысқанымен, әрбір емнің нәтижесін алдын ала жүз пайыз болжау мүмкін емес. Сондықтан медициналық инцидент болған сайын дәрігерді автоматты түрде кінәлі ету жүйенің дамуына емес, керісінше, қорғануға ұмтылуына әкелуі мүмкін. Осы тұрғыда «SENIM» жергілікті кәсіподағы» қоғамдық бірлестігінің төрағасы Серік Көкенов ұсынған «әділетті мәдениет» қағидаты назар аударуға тұрарлық. Әділетті мәдениет дегеніміз – қателікті жасыру емес. Керісінше, немқұрайлылық пен кәсіби қателікті, ал адал ниетпен қабылданған күрделі медициналық шешімді бір-бірінен ажырата білу. Мұндай тәсіл дәрігерді

жауапкершіліктен босатпайды. Бірақ оны негізсіз жазалаудан қорғайды. Бұл әсіресе ұлттық қауіпсіздік тұрғысынан маңызды. Өйткені критикалық жағдайда дәрігер жылдам әрі дербес шешім қабылдай алуы керек. Ал әрбір шешім үшін кейін жазаланудан

қорқатын маман тәуекелді жағдайда бастамадан гөрі сақтықты таңдауы ықтимал.

Заң жобасындағы ерекше назар аударарлық ұсыныстардың бірі – «дәрігер» және «врач» атауларын заңмен қорғау. Бұл бір қарағанда терминологиялық мәселе сияқты көрінуі мүмкін.

Бірақ оның астарында медициналық көмектің қауіпсіздігі жатыр. «Дәрігер» деген атаудың артында медициналық білім, расталған біліктілік және кәсіби қызметпен айналысу құқығы тұруы тиіс. Яғни, кәсіби мәртебе – атақ емес, жауапкершілікпен бірге жүретін құқықтық мәртебе. Жиында сөз алған Ұлттық медициналық қауымдастықтың президенті Салтанат Мамырованың медициналық кәсібиліктің халықаралық қағидаттарын ескеру жөніндегі ұсынысы осы бағытпен үндеседі. Демек, Қазақстандағы жаңа құқықтық модель халықаралық тәжірибені ескере отырып, дәрігердің кәсіби тәуелсіздігі, жауапкершілігі, пациент алдындағы міндеті және мемлекет тарапынан қорғалу тетіктерін бір жүйеге келтіруі қажет.

Кейде медицина қызметкерін қорғау туралы сөз қозғалғанда, бұл пациенттің мүддесіне қарсы қойылғандай түсінік қалыптасуы мүмкін. Шын мәнінде, екеуі бір-біріне қарама-қайшы емес. Құқығы мен міндеті анық, кәсіби шешімі заңмен қорғалған, еңбегі лайықты бағаланған, артық бюрократиядан арылған, кәсіби дамуға мүмкіндігі бар маман пациентке көбірек уақыт пен назар бөледі. Сондықтан медицина қызметкерінің мәртебесін көтеру – дәрігерге артықшылық беру емес. Бұл пациенттің сапалы медициналық көмек алу құқығын қамтамасыз

студің бір жолы. Осы тұрғыда Дана Медеуова дөңгелек үстел қорытындысында заң жобасының түпкі мақсаты азаматтардың мүддесі, олардың денсаулығын сақтау және өмір сүру сапасын жақсарту екенін атап өтті.

Ұлттық қауіпсіздік туралы айтқанда, әдетте шекара, қорғаныс, экономика, ақпараттық қауіпсіздік секілді салалар ойға келеді. Бірақ халықтың денсаулығы әлсіз болса, мемлекеттің де әлеуеті әлсірейді. Сондықтан медицина жүйесінің тұрақтылығы – ұлттық қауіпсіздіктің ішкі қабатының бірі. Ал оның өзегінде дәрігер тұр. Дәрігердің кәсіби мәртебесін көтеру дегеніміз – бір мамандықтың беделін арттыру ғана емес. Бұл елдегі медициналық көмектің сапасына, кадр тұрақтылығына, төтенше жағдайларға дайындыққа және сайып келгенде, адамның өміріне инвестиция жасау.

Дөңгелек үстелде айтылған ұсыныстардың жұмыс тобына берілуі – ендігі істің ең жауапты кезеңі басталғанын көрсетеді. Өйткені заңның сапасы оның мәтініндегі жақсы ниетпен емес, күнделікті аурухана өміріндегі нақты өзгеріспен өлшенеді. Ал бұл өзгерістің басты нәтижесі – дәрігер өз кәсібін қауіптенбей атқаратын, ал пациент өз денсаулығын сеніп тапсыра алатын жүйе қалыптастыру болуы керек.

А.ТҰРМАҒАНБЕТОВА,
«Заң газеті»

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

АЗИАДА: 12 АЛТЫНМЕН ОНДЫҚҚА ЕНДІК

(Соңы. Басы 1-бетте)

Қоржынға түскен 84 жүлденің арасында ұзақ үзілістен кейін қайтарылған чемпиондық атақтар да, ел тарихында алғаш рет бағындырылған белестер де бар.

Жапониядағы Азиада Қазақстан спорты үшін маңызды болды. Ұлттық құрама алдыңғы ойындармен салыстырғанда командалық есептегі орнын жақсартты. Боксшылар он екі жылдан кейін алтынға қол жеткізсе, академиялық ескек есу мен таэквондо өкілдері Қазақстанға осы спорт түрлерінен Азия ойындарының тұңғыш алтынын әкелді. Семсерлесушілер тағы бір ірі жеңістерімен жеңімпаздар қатарын толықтырып, маусымды сәтті аяқтады. Ал велоспортта елдің Азиада тарихындағы жаңа рекорды тіркелді.

тарылды. Сондықтан биылғы Азиада қорытындысы жалпы көрсеткішпен қатар, әр құраманың нәтижесіне жеке қарауды қажет етеді.

Отандық боксшылар Азия ойындарында соңғы рет 2014 жылы Инчхонда чемпион атанған болатын. Ал 2018 және 2023 жылдардағы Азиадада Қазақстан құрамасы алтынсыз қалған еді. Бұл үзілісті 70 келіге дейінгі салмақта өнер көрсеткен Төрехан Сабырхан тоқтатты. Екінші алтынды чемпион атанып, Қазақстан боксына Азия ойындарының алтынын он екі жылдан кейін қайтарды. Екінші алтынды 90 келіден жоғары салмақта ұлттық құраманың капитаны Айбек Оралбай жеңіп алды. Қазақстан боксының Жапониядағы басты қорытындысы да осы болды.

Қазақстанның Жапониядағы нәтижесін бағалауда алдыңғы Азия ойындарының көрсеткішімен салыстыру маңызды. 2023 жылы Ханчжоуда ұлттық құрама 10 алтын, 22 күміс және 48 қола медаль жеңіп алып, 11-орынға орналасқан еді. Бұл жолы алтын саны 12-ге, күміс саны 24-ке жетті. Қола жүлделер саны өзгерген жоқ. Осылайша, Қазақстан жалпы медаль санын 80-нен 84-ке жеткізіп, командалық есепте бірден үш сатыға көтерілді. Жапониядағы жарыстарға ел атынан 35 спорт түрі бойынша 558 спортшы қатысты.

Дегенмен, құраманың өнерін тек қорытынды кестедегі орынмен өлшеу жеткіліксіз. Кейбір спорт түрлерінде бұрын болмаған жетістіктерге қол жеткізілсе, енді бірінде ұзақ уақыт бойы алынбаған алтын қай-

Семсерлесуден Қазақстан ерлер құрамасы Азия ойындарының командалық сайысында жеңіске жетті. Финалда отандық шпагашылар Оңтүстік Корея құрамасымен кездесіп, тартысты бәсекені 43:42 есебімен өз пайдасына аяқтады. Алтын медальді Руслан Курбанов, Кирилл Проходов, Ерлік Сертай және Вадим Шарлаимов жеңіп алды. Бір ұпай айырмасымен аяқталған шешуші кездесу қазақстандық командаға Азиаданың ең жоғары жүлдесін әкелді.

Бұл нәтиже құраманың биылғы жетістіктерін толықтырды. Қазақстандық шпагашылар алдымен Азия чемпионатында топ жарды, кейін ел тарихында алғаш рет командалық сайыста әлем чемпионы атанды. Жапониядағы жеңіс осы екі табыстың жалғасы бол-

ды. Қазақстан ерлер құрамасы Азия ойындарындағы командалық шаға алтынын 24 жылдан кейін қайта иеленді. Бұған дейін осы бағдарламада отандық спортшылар 1994 жылғы Хиросима және 2002 жылғы Пусан Азиадаларында жеңіске жеткен болатын.

Академиялық ескек есуде Владислав Яковлев пен Иван Чернухин Қазақстан спортының тарихына жаңа жетістік қосты. Олар ерлер арасындағы рульшісіз екілік жарысында чемпион атанды. Бұл – Қазақстанның академиялық ескек есуден алған алғашқы алтын медальі.

Ел үшін тұңғыш алтын тіркелген тағы бір спорт түрі – таэквондо. Тамирлан Тлеулес 58 келіге дейінгі салмақта чемпион атанып, Қазақстанның осы спорт түріндегі Азия-

да жетістіктеріне жаңа белес қосты. Финалда ол Филиппин өкілі Курт Брайан Барбосамен кездесті. Қазақстандық спортшы алғашқы раундта 16:14, екінші раундта 15:2 есебімен жеңіске жетті. Екі раундта да басым түскен Тлеулес кездесуді 2:0 есебімен аяқтап, алтын медаль иеленді. Ұлттық Олимпиадалық комитет бұл жеңістің Қазақстан таэквондосы үшін Азия ойындарындағы алғашқы алтын екенін хабарлады.

Велоспортта Алексей Луценко елдің Азия ойындарындағы рекордын жаңартты. Жапонияда ол жеке-жекегі Қазақстанда ол жеке-жекегі жарыста және топтық жарыста жеңіске жетіп, осы Азиадада екі алтын медаль алды. Бұл нәтижелерден кейін Луценконың жазғы Азия ойындарындағы алтын жүлделерінің жалпы саны алтыға жетті. Осылайша, ол Азиада-

сында күміс медаль жеңіп алды. Жапониядағы Азиаданы ол екі жүлдемен аяқтады.

Қаратзден Қазақстан қоржынына екі алтын медаль түсті. Жоламан Биғабыл мен Софья Берульцева Азия ойындарының чемпионы атанды. Берульцева үшін бұл Азиададағы екінші чемпиондық атақ болды. Ол Ханчжоуда алған алтынын Жапонияда да қайталады.

Азия ойындарының бағдарламасына алғаш енгізілген аралас жекпе-жектегі Қазақстанның дебюті де нәтижелі өтті. Еркінғали Бүркіталин мен Қадырбек Шынбаев чемпион атанып, Санжар Әділов қола медаль иеленді. Бүркіталин 77 келіге дейінгі traditional MMA санатында, ал Шынбаев 71 келіге дейінгі modern MMA санатында жеңіске жетті. Екі

аталған бағдарламадағы соңғы 32 жылдағы алғашқы жүлде болды. Каримидің жетістігі еркін жаттығу бағдарламасындағы көптен күткен нәтижеге айналды.

Күресте де алдыңғы Азиадан салыстырғанда оң өзгеріс байқалды. Еркін күрес құрамасы үш қола медаль алды. Ханчжоудағы ойындарда қазақстандық еркін күрес балуандары жүлдесіз қалған болатын. Әйелдер күресінде ұлттық құрама бір күміс және екі қола медаль жеңіп алды. Ал 2023 жылғы Азиадада Қазақстан әйелдер құрамасының еншісінде бір ғана күміс жүлде болған еді. Жапонияда жүлдегерлер саны артқанымен, бұл екі бағытта да алтын медаль алынған жоқ.

Аружан МАУЛЕНБАЙ,
«Заң газеті»

ҚАСЫМ – 115

ҚАСЫМНЫҢ ДАУЫЛПАЗ ҮНІ ҚАЗАҚ ДАЛАСЫНДА МӘҢГІ ЖАҢҒЫРЫП ТҰРАДЫ

Қазақ әдебиетінің тарихында өзіндік өрнегімен, қайталанбас үнімен, азаматтық болмысымен өшпес із қалдырған көрнекті тұлғалардың бірі – Қасым Аманжолов. 2026 жылы қазақтың дауылпаз ақыны, көрнекті қаламгер, майдангер Қасым Аманжоловтың туғанына 115 жыл толып отыр.

Ақынның мерейтойы – оның сан қырлы шығармашылық мұрасын қайта зерделеп, қазақ әдебиетіндегі орны мен ұлттық мәдениетке қосқан үлесін бағамдайтын айтулы кезең. Қасым Аманжолов – қазақ поэзиясына өзіндік өрнек, қуатты серпін, жаңа тыныс әкелген дара дарын. Оның шығармалары уақыт өткен сайын өзінің көркемдік құндылығын жоғалтпай, кейінгі ұрпақпен қайта қауышып келеді.

Қасым Аманжолов 1911 жылғы 10 қазанда қазіргі Қарағанды облысы Қарқаралы өңірінде дүниеге келген. Ақынның балалық және жастық шағы қазақ даласының тыныс-тіршілігімен тығыз байланысты өтті. Өмірдің түрлі сынақтарын бастан өткерген Қасым жастайынан білімге, өнерге, әдебиетке қызығушылық танытып, өзінің ақындық қабілетін ерте байқатты. Оның әдебиет әлеміне келуі қазақ поэзиясының жаңа белестерге көтерілген кезеңімен тұспа-тұс келді. Қасым өзінің табиғи таланты мен үздіксіз ізденісінің арқасында қазақ әдебиетінде өзіндік қолтаңбасы қалыптасқан ақындардың қатарынан орын алды.

Ақынның шығармашылық жолы халқымыздың тарихындағы күрделі кезеңдермен сабақтасып жатты. XX ғасырдың алғашқы жартысындағы қоғамдық өзгерістер, ел басынан өткен ауыртпалықтар, Ұлы Отан соғысы жылдарындағы қиындықтар мен халықтың жеңіске деген сенімі Қасым шығармашылығында кеңінен көрініс тапты. Ол өз дәуірінің тынысын сезініп қана қоймай, сол кезеңдегі адамның жан дүниесін, елдің арман-мұратын, халықтың үміті мен рухын көркем сөзбен жеткізе білді.

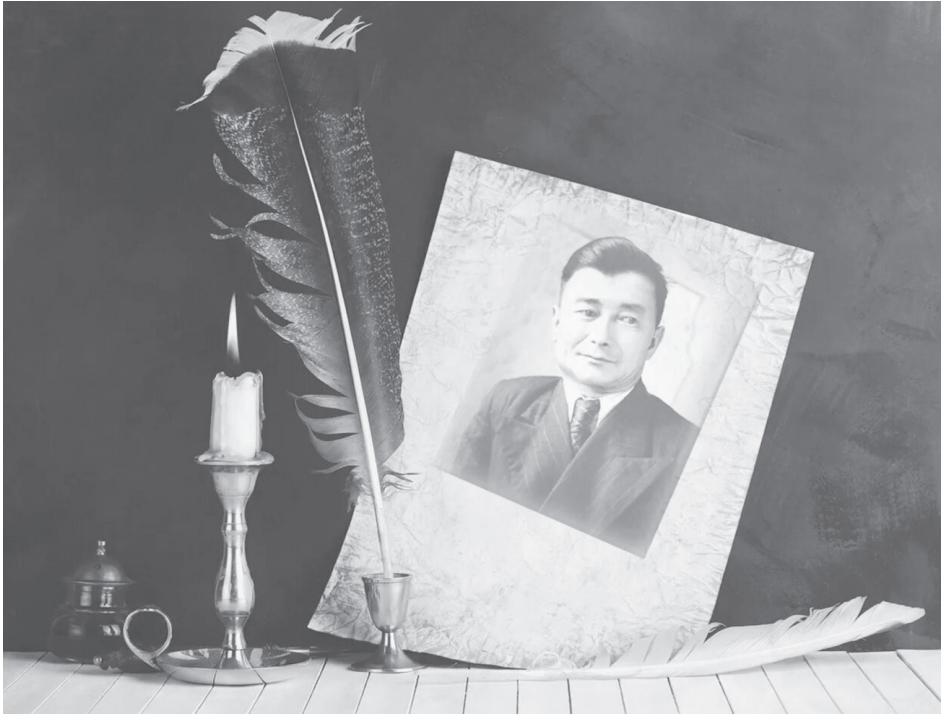
Қасым Аманжоловтың поэзиясына тән басты ерекшелік – шынайылық, өршілдік және азаматтық үн. Оның өлеңдерінен ақынның өмірге деген көзқарасы, туған жерге деген сүйіспеншілігі, ел тағдырына деген алаңдаушылығы, адамдық қасиеттерге деген құрметі анық байқалады. Қасым өлеңді жай ғана көркем сөздің үлгісі ретінде емес, халықтың рухын танытатын үлкен өнер деп білді. Сондықтан оның әрбір шығармасынан ақынның ішкі толғанысын, азаматтық ұстанымын, өмірге деген көзқарасын сезінуге болады.

Қасым Аманжоловтың шығар-

Қасым Аманжоловтың поэзиясына тән басты ерекшелік – шынайылық, өршілдік және азаматтық үн. Оның өлеңдерінен ақынның өмірге деген көзқарасы, туған жерге деген сүйіспеншілігі, ел тағдырына деген алаңдаушылығы, адамдық қасиеттерге деген құрметі анық байқалады.

машылығында Ұлы Отан соғысы тақырыбы айрықша орын алады. Ақын соғыс жылдарында майданда болып, жауынгерлердің өмірін, майданның ауыртпалығын, елден жырақтағы адамның сағынышын өз көзімен көрді. Осы кезең оның шығармашылығына үлкен әсер етті. Майдандағы жауынгерлердің ерлігі, Отанға деген адалдығы, туған жерге деген сағынышы мен жеңіске деген сенімі Қасым жырларында шынайы бейнеленді.

Қасым шығармаларында ерлік ұғымы тек соғыс майданымен шектелмейді. Ақынның түсінігінде ерлік – адамның қиындыққа мойымай, өз ұстанымына адал болуы, өмірдің сынақтарына төтеп

манына таныстыруға үлес қосты. Бұл оның әдебиетке деген кең көзқарасын, шығармашылық мүмкіндігінің жан-жақтылығын көрсетеді. Қасым Аманжолов қазақ әдебиетінің әлемдік әдеби үдерістермен байланысын нығайтуға атсалысқан қаламгерлердің бірі болды.

Қасым Аманжоловтың қазақ әдебиетіндегі орны туралы сөз қозғағанда оның поэзияға әкелген жаңашылдығын

ерекше атап өткен жөн. Ақын қазақ өлеңінің ырғақтық және интонациялық мүмкіндіктерін кеңейтіп, жырдың табиғи әуезділігіне жаңа сипат берді. Оның өлеңдеріндегі серпінді ырғақ пен қуатты үн ақынның өзіндік стилін қалыптастырды. Қасым поэзиясының оқырманға әсерлі болуының бір себебі де осында.

Ақын шығармашылығы қазақ әдебиетінің кейінгі дамуына да ықпал етті. Қасымнан кейінгі буын ақындар оның поэзиясынан азаматтық үнді, ұлттық рухты, көркемдік еркіндікті үйренді. Оның шығармашылық дәстүрі қазақ поэзиясында жалғасын тауып, жаңа буын қаламгерлерінің қалыптасуына әсер етті.

Ақынның туғанына 115 жыл толуы – оның шығармаларын тек еске алу ғана емес, Қасым көтерген рухани құндылықтарды бүгінгі қоғам тұрғысынан қайта бағалау үшін де маңызды мүмкіндік. Қазіргі жаһандану дәуірінде ұлттық болмысты сақтау, туған тіл мен мәдениетті құрметтеу, ел тарихын білу

және отаншылдық сезімді қалыптастыру мәселелері ерекше маңызға ие. Осы тұрғыдан алғанда Қасым поэзиясының тәрбиелік мәні зор.

Жас ұрпаққа ақын шығармаларын таныстыру арқылы біз олардың бойында туған жерге деген сүйіспеншілікті, елге деген жауапкершілікті, өнерге деген құрметті және адамдық қасиеттерді қалыптастыруға ықпал ете аламыз. Қасымның өмір жолы мен шығармашылығы еңбекқорлықтың, ізденістің, талантты шыңдаудың және өз халқына қызмет етудің жарқын үлгісі болып табылады.

Қасым Аманжолов – қазақ әдебиетінің ғана емес, қазақ руханиятының да биік тұлғасы. Оның поэзиясы – халықтың жүрегінен шыққан сөз. Сондықтан ақын жырларының ғұмыры оның өз ғұмырынан әлдеқайда ұзақ. Адам өмірден өтеді, ал оның артында қалдырған сөзі, ойы, өнері ұрпақтан ұрпаққа жалғасып, мәңгілік рухани мұраға айналады.

Қасым Аманжоловтың туғанына 115 жыл толуы – қазақ әдебиеті үшін ғана емес, ұлттық мәдениетіміз үшін де маңызды мерейтой. Бұл дата ақынның өлмес мұрасын дәріптеуге, шығармаларын кеңінен насихаттауға, жас ұрпақтың әдебиетке деген қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді. Ақын мұрасын ұлықтау – өткенді құрметтеу ғана емес, болашаққа рухани бағдар беру.

Қасым Аманжолов қазақ поэзиясына өз жүрегінің үнін қосты. Ол туған елін, кең даласын, адамды, өмірді, махаббатты жырлады. Оның жырларынан қазақ халқының рухы, мінезі, арманы мен мұңы көрініс тапты. Ақынның дауылпаз үні уақыттың талай белесінен өтіп, бүгінгі күнге жетті. Бұл үн әлі де өзекті, әлі де әсерлі, әлі де жас ұрпақты рухтандырады.

Қасым Аманжоловтың жырлары халықпен бірге жасай береді. Себебі, шынайы поэзияның ғұмыры уақытпен өлшенбейді. Нағыз ақынның сөзі ұрпақ санасында сақталып, елдің рухани өмірімен бірге жаңғырып отырады. Қасымның дауылпаз үні де қазақ даласында осылайша мәңгі жаңғыра бермек.

Ақкөркем МҰХАНБЕТҚЫЗЫ,
Ақтөбе қаласы №2 соты
сот әкімшісінің орынбасары

МАРАФОН

КІТАП ОҚИТЫН ҰЛТ

Қазақстанда алғаш рет «Кітап оқитын ұлт» марафоны өтіп жатыр. Қыркүйекте басталған бұл шара 2027 жылғы сәуірге дейін созылады. Қазақ және орыс тіліндегі екі лигадан тұратын бұл жоба 7 бағытты қамтиды: 6-10 сынып оқушылары үшін – «Кітап оқитын мектеп»; колледж студенттері үшін – «Кітап оқитын колледж»; жоғары оқу орындарының студенттері үшін – «Кітап оқитын университет»; мектеп мұғалімдері мен колледж оқытушылары үшін – «Кітап оқитын педагог»; отбасылық командалар үшін – «Кітап оқитын өулет»; мемлекеттік қызметшілер үшін – «Кітап оқитын мемлекеттік қызметші»; жасына және қызмет саласына шектеу қойылмайтын барлық азаматтар үшін – «Кітап оқитын зияткер».

Марафонның тіркеу мерзімі 27 қыркүйекте аяқталады. Онда әр қатысушы өз бағыты бойынша арнайы іріктелген қазақ тіліндегі 165, орыс тіліндегі 165 кітаптан тұратын қордан 15 кітап оқуы қажет. Кітаптар тізіміне отандық авторлардың шығармалары, әлем классикасы және заманауи туындылар енді. Тізімді жасақтау кезінде жалпымұлттық дауыс беру қорытындысы бойынша «100 кітап» тізіміне енген шығармалар, сондай-ақ әдебиет саласындағы Нобель сыйлығының лауреаттары жазған туындыларды қоса алғанда, әлемдік бестселлерлер де ескерілді.

Негізгі оқу кезеңі биыл қыркүйек айында басталып 2027 жылғы наурызға дейін жалғасады. Осы уақытта қатысушылар кітаптарды оқып, жеке кабинетінде пікірлерін жариялап отыра-

ды. Ал 2027 жылғы наурыз-сәуір айларында қорытынды тестілеу мен зияткерлік квиздер өткізіледі. Өңірлік кезеңдердің жеңімпаздары мен жүлдегерлеріне ақшалай сыйлықтар табысталады: 1-орынға – 600 мың теңге; 2-орынға – 450 мың теңге; 3-орынға – 300 мың теңге бекітілген. Қатысу ережелері, бағыттар бойынша регламенттер және кітаптар тізімі жобаның ресми сайтында (www.reading-nation.kz) жарияланған.

«Жобаға қазірдің өзінде 1 миллион 200 мыңнан астам қатысушы қосылды. Ал Жамбыл облысында қатысушылар саны 104 700-ден асады. Екінші кезеңде тіркеуден өткен қатысушылар өздері оқитын кітаптарды таңдап, жобаның бірыңғай ережесіне сәйкес жүйелі түрде кітап оқуға кіріседі. Кітап оқу белгіленген кесте бойынша жүргізіледі:

бір кітапты шамамен 12 күнде аяқтау жоспарланған. Бұл әртүрлі деңгейдегі жұмысбастылығы бар қатысушылар үшін оқу жүктемесін біркелкі әрі қолжетімді етуге мүмкіндік береді. Әр кітапты оқып болғаннан кейін қатысушы кітап туралы пікірін дайындап, жариялайды және оны тексеруге жібереді. Пікірлер модерациядан өтеді. Бұл кері байланыстың мазмұнды болуын және кітаптың шын мәнінде оқылғанын растауды қамтамасыз етеді», – дейді Жамбыл облыстық білім басқармасы оқу-әдістемелік кабинетінің басшысы Шахризада Өсєрова.

Жобаның негізгі элементтерінің бірі – деректері ашық қолжетімді болатын бірыңғай мониторинг жүйесі. Ол бүкіл ел бойынша кітап оқу динамикасын – жекелеген аудандардан бастап өңірлерге дейін нақты уақыт режимінде бақылауға мүмкіндік береді. Ашық статистикада – қалалар, аудандар және өңірлер бойынша оқылған кітаптар саны, марафонның әр кезеңіндегі қатысушылардың белсенділік динамикасы, аумақтар арасындағы белсенділіктің салыстырмалы көрсеткіштері көрсетіледі.

– Мәдениет және ақпарат министрлігі республикалық «Кітап оқитын ұлт» марафоны финалының негізгі шарттарын жариялады. Көп кезеңді іріктеу нәтижесінде анықталатын еліміздің «Үздік 10 оқырманының» әрқайсысы 10 миллион теңгеден алады. Бұл атаққа жету үшін қатысушылар 7 бағыттың біріне тіркеліп, алты ай бойы кітап оқиды, командалық өңірлік жарыстарға және жеке сынақтарға қатысады. Байқау сынақтары мектептер, ұйымдар, аудандар, қалалар және өңірлер деңгейінде біртіндеп өткізіледі. Өңірлік кезеңде қатысушылар командалық форматта бақ сынайды. Дәл осы кезеңде 7 бағыттың әрқайсысы бойынша үздік командалар, өңірлік кезеңнің жеңімпаздары анықталады. Өңірлік кезеңде 1-3 орын алған 4 мың қатысушы – байқауды жеке форматта жалғастырып, «Жыл оқырманы» деген құрметті атаққа қатысуға мүмкіндік алады, – дейді Шахризада Өсєрова.

Жамбыл облыстық білім басқармасы оқу-әдістемелік кабинетінің басшысының сөзіне қарағанда, бұл кезеңде қатысушылар күрделірек байқау тапсырмаларын орындайды: эссе жазып, оқылған кітаптары бойынша сарапшылар алқасы-

ның алдында көпшілік алдында таныстырылым жасайды. Осы кезеңнің қорытындысы бойынша Қазақстанның 20 өңірінің әрқайсысынан оқылған шығармаларын терең түсінетінін және көпшілік алдында сөйлеудің жоғары деңгейін көрсеткен 10 үздік оқырманнан анықталады. Еліміздің барлық 20 өңірінен іріктелген үздік оқырмандар – жалпы саны 200 финалист – Астана қаласында өтетін республикалық «Жылдың 10 оқырманы» финалына қатысады.

– Республикалық «Кітап оқитын ұлт» марафоны аясында байқаудан тыс қатысуға мүмкіндік беретін Parasat арнайы бағыты іске қосылды. Жаңа бағыт кітап оқуды күнделікті өмір салтына айналдырып, оқу мәдениетін жеке үлгісі арқылы қолдауға ниетті, алайда жарысқа қатысып, жүлделі орындар үшін бәсекеге түсуді мақсат етпейтін азаматтарға арналған. Марафонның негізгі бағыты байқау форматында өтеді. Алайда жобаға деген қоғамдық қызығушылық көптеген адамның «Кітап оқитын ұлт» қозғалысына қосылып, кітап оқып, өз әсерімен бөліскісі келетінін көрсетті. Сонымен қатар олардың барлығы бірдей бәсекеге түсіп, жүлде үшін таласуға ұмтылмайды. Parasat бағыты дәл осы сұранысты ескере отырып іске қосылды. Parasat кітап оқуды адамның өзі-өзі дамытуының маңызды бөлігі деп санайтын және оқу мәдениетін жеке үлгісі арқылы қолдауға дайын адамдарды біріктіреді. Арнайы бағытқа мемлекеттік органдардың өкілдері, депутаттар, ғалымдар, мәдениет және өнер қайраткерлері, кәсіпкерлер, қоғам белсенділері, түрлі кәсіби қауымдастықтардың өкілдері қатыса алады. Parasat баршаға ашық. Қатысу үшін адамның мамандығы, лауазымы, тұрғылықты жері немесе азаматтығы маңызды емес, – дейді Шахризада Асылбекқызы. Оның айтуынша, Parasat бағытының қатысушылары да республикалық марафонның бірыңғай тізіміне енген 15 шығарманы оқуы қажет. Әр шығарманы оқып болған соң қатысушы өзінің жеке кабинетінде қысқаша пікір қалдырады. Бұл жерде ол кітаптан алған әсерін, өз ойын және шығармаға қатысты көзқарасын бөлісе алады. Осылайша, Parasat форматы кітапты оқып шыққанын белгілеумен ғана шектелмейді. Қатысушылар шығармалардың мазмұнын ой елегінен өткізіп, өз пікірлерін білдіруге және басқа оқырмандармен интеллектуалдық пікір алмасуға мүмкіндік алады. Марафонның қорытынды кезеңінде барлық 15 шығарма бойынша онлайн тестілеу өткізіледі. Тест қатысушылардың шығармаларды оқып шыққанын растауға мүмкіндік береді. Parasat арнайы бағытына тіркелу ашық және 2026 жылдың 30 қазанына дейін жалғасады.

Е.КЕБЕКБАЙ,
«Заң газеті»

КНЕ

БАҒДАР

Қазақ тілі жай ғана қатынас құралы емес. Ол атаның аманаты, ананың әлдіі, даланың үні, ұлттың жүрегінде сақталған рухани қазына. Бір халықтың мінезі, дүниетанымы, намысы, тарихы, күлкісі мен көз жасы ең алдымен тілінде өмір сүреді. Тіл жоғалса, сөз ғана жоғалмайды, сол сөзбен бірге ұлттың жады, ұят өлшемі, туыстық атауы, салт-дәстүрі, тіпті ойлау жүйесі әлсірейді. Сондықтан қазақ тілі туралы айту – өткенді еске алу ғана емес, бүгінгі елдік жауапкершілікті таразылау.

АМАНАТҚА АДАЛ БОЛАЙЫҚ!

Қазақ тілінің тарихы өте тереңде жатыр. Оның түп-тамыры көне түркі жазба ескерткіштерінен бастау алады. Орхон-Енисей жазбалары сияқты көне мұраларда түркі халықтарына ортақ тілдік ерекшеліктер кездеседі. Уақыт өте келе бұл тілдер әртүрлі тармақтарға бөлініп, қазақ тілі жеке тіл ретінде қалыптасты. XV–XVI ғасырларда қазақ хандығының құрылуымен бірге қазақ тілі халықтың негізгі қарым-қатынас құралына айналды.

Қазақ тілі – өте бай әрі икемді тіл. Онда синонимдер, тұрақты тіркестер, мақал-мәтелдер көп кездеседі. Бұл тілдің көркемдігін, бейнелілігін арт-

тырады. Мысалы, қазақ халқының ауыз әдебиеті – жырлар, ертегілер, айтыстар – тілдің дамуына үлкен үлес қосқан. Абай Құнанбайұлы, Мұхтар Әуезов сияқты ұлы тұлғалар қазақ әдеби тілінің дамуына зор ықпал етті.

Қазақ тілі – ұлттың рухани қазынасы. Ал қазына сандықта шаң басып жату үшін емес, ұрпаққа қызмет ету үшін керек. Егер біз қазақ тілін тек мереке күндері ғана еске алсақ, оны шын сүймегеніміз. Шын құрмет – оны күнде қолдану. Шын жана-шырлық – қатесін түзеп, сөзін көбейтіп, мәртебесін көтеру. Қазақ тілі біздің өткенімізді сақтап қана тұрған жоқ, ол

Айдана ӘБДУӘЛІЕВА,
Ақтөбе облысы мамандандырылған ауданаралық экономикалық соты әкімшісінің бас маманы-сот отырысының хатшысы

болашағымызды да қалыптастырып жатыр.

Қазіргі таңда қазақ тілі Қазақстан Республикасының Конституциясымен мемлекеттік тіл ретінде бекітілген. Ол білім беру жүйесінде, бұқаралық ақпарат құралдарында, ғылым мен мәдениет салаларында кеңінен қолданылады. Дегенмен, жаһандану дәуірінде тілдің дамуына назар аудару, оны күнделікті өмірде белсенді қолдану маңызды болып отыр.

ӘРБІР ӨТІНІШ – НАЗАРДА

ҚР Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің Алматы қаласы бойынша департаменті қызметінің басым бағыттарының бірі мемлекеттік қызмет көрсету сапасын бағалауды және мемлекеттік бақылауды жүзеге асыру.

Қызмет алушылардың әрбір шағымы департаменттің басты назарында. Азаматтардан келіп түскен өтініштер бойынша жан-жақты тексеру жүргізіліп, арызда көрсетілген мән-жайлар тиісті тәртіппен қаралады. Департаментке түскен әрбір арыз бойынша мекемелерге сұраныс хат жолданып, нақты фактілер анықталған жағдайда жауапты тұлғаларға заңнамаға сәйкес шаралар қабылданады. Азаматтардың шағымдарына сәйкес уәкілетті мемлекеттік органдарға тиісті сұраныстар жолданып, көрсетілген қызметтердің сапасына және заңнама талаптарының сақталуына қатысты тексерулер жүргізіледі.

Соның ішінде, қызмет алушы тарапынан мемлекеттік мекеменің ресми интернет-ресурсында нормативтік құқықтық актілердің ескірген нормаларының орналасқандығы туралы Департаментке М есімді қызмет алушыдан балабақшаға қатысты коммуналдық мемлекеттік мекемелері туралы шағым түсті.

Қашықтықтан бақылау нәтижесінде арызда көрсетілген деректер расталып, аталған мекеме басшылығына ақпараттық ресурстағы құқықтық материалдардың өзектілігін қамтамасыз ету жөнінде нұсқама беріліп, ресми сайттағы ақпараттар жаңартылды.

Сонымен қатар арызда көрсетілген бұзушылықтар бойынша жауапты маман тәртіптік жауапкершілікке тартылды.

Аталған жағдай мемлекеттік қызмет көрсету саласындағы бақылаудың тек бұзушылықтарды анықтаумен шектелмей, оларды нақты жоюға және азаматтардың құқықтарын қалпына келтіруге бағытталғанын көрсетеді.

Департамент алдағы уақытта да қызмет алушылардың өтініштерін жан-жақты қарау, мемлекеттік қызмет көрсету сапасын бақылау және заңнама талаптарының сақталуын қамтамасыз ету бағытындағы жұмысты жалғастырады.

Әрбір өтініш – назарда. Әрбір анықталған бұзушылық – нақты бақылауда.

Г. ТӨРЕҚАН,
ҚР Мемлекеттік қызмет істері агенттігі Алматы қаласы бойынша департаментінің Мемлекеттік қызметтер көрсету басқармасының бас маманы

ЖАРНАМА

ТАРАТУ

3. «Абиев» ЖШС (БСН 210140032738) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Қызылорда облысы, Шиелі ауданы, Талаптан ауылдық округі, Бала би ауылы, Бала би көшесі, 46-үй.

4. «Триада 07» ЖШС (БСН 061140011488) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Астана қаласы, Алматы ауданы, Отырар көшесі, 3-үй, 22-кеңсе.

5. «Trading center KZ» ЖШС (БСН 180340035276) өзінің ерікті түрде таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Жетісу облысы, Панфилов ауданы, Көктал ауылдық округі, Көктал ауылы, Құрманғазы көшесі, 6-үй.

8. «Speed Dream» қосымша жауапкершілігі бар серіктестігі (БСН 210440031136) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Атырау қаласы, Илияс Жансүгіров көшесі, 36-үй, тел. +77019505620.

10. «Cargo Transportation» ЖШС (БСН 240540004079) (Астана қаласы, Алматы ауданы, Алексей Петров көшесі, 20-үй, 4-пәтер) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-арыздар мен шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде жоғарыда көрсетілген мекенжай бойынша қабылданады. Тел. 8 701 521 85 98.

11. «В-ВАУЕКЕ» ЖШС (БСН 240340012528) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар осы хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде мына мекенжайда қабылданады: ҚР, Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Қайнарбұлақ ауылдық округі, Қасымбек датқа ауылы, А.Зияев көшесі, 47Б ғимарат, пошта индексі 160807.

13. «TENGE GROUP» ЖШС (БСН 191140015090) өзінің таратылатыны туралы хабарлайды. Талап-шағымдар хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай ішінде мына мекенжай бойынша қабылданады: ҚР, Тараз қаласы, Мәңгілік Ел көшесі, 46-үй, 7-пәтер. Тел. +7 707 209 47 46, электрондық пошта: jan_kura@mail.ru.

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:

Алматы қаласы
Тел.:
8 (708) 929-98-74

E-mail:
zanreklama@mail.ru

ЖАРНАМА ҚАБЫЛДАЙТЫН ОРЫНДАР:

«Profy Agency kz» ЖК
Тел. 8 707 280 09 12, 8 705 185 75 73, 8 747 280 09 12, 8 701 739 27 83, 8 707 895 21 99
Алматы қаласы, Абылай хан даңғылы, 60, 509-кеңсе, e-mail: zaninfo@mail.ru, www.zaninfo.kz

«Media page kz» ЖК Алматы қаласы, Ақтолықын 45 көшесі, 2-қабат, 3-кабинет. zangazet.kz, WhatsApp +7 708 027 4270
e-mail: infogazet.kz@gmail.com, www.infogazet.kz

«KAİROS» ЖК, Алматы қаласы, Жібек Жолы даңғылы, 55, Пушкин көшесі, ТЦ Алма,

4-қабат, Көк базар ауданы, тел: 8 777 378 5813, 8 707 705 9222. E-mail: kaldybayeva@mail.ru. Барлық хабарландыру What'sApp арқылы қабылданады.

«Gold Capital» ЖК Астана қаласы, Абай көшесі, 78, 105-кеңсе, Тел. 8(7172) 52-02-11, 8702 839-90-86.

«Реклама» ЖШС, Орал қаласы, Достық-Дружба даңғылы, 182. Тел. 8 (7112) 50-47-34

«Озат-1» ЖШС Ақтөбе қаласы, Алтынсарин көшесі, 14 «А», 4-кабинет. Тел. 87774348344, Ақтау қаласында да қабылдау жүреді.

Аюбаева ЖК, Қарағанды қаласы, Жамбыл көшесі, 11. Тел. 8(7212) 42-00-71

Михеева Ольга Станиславовна ЖК Қостанай қаласы, Шевченко көшесі, 126, 2 -қабат. Email: gazeta2612@mail.ru. Тел. 8(7142) 54-97-06, сот. 8-777-337-36-81, 8-701-350-69-18

Гавриленко И.И. ЖК Қостанай қаласы, әл-

Фараби даңғылы, 119-үй, 407 А кабинет. Тел. / факс 8(7142) 53-63-21

«Регистр» ЖК Көкшетау қаласы, Абай көшесі, 85-үй, 215-кабинет. Тел. 8-701-893-48-85, 8(7162) 25-77-17, 8(747)809-70-74

Калиаскаров Нурлан Нургисинвич ЖК, Петропавл қаласы, К. Сүтүшева көшесі, 58, 30 кабинеті 3-қабат. Тел. : 8(7152) 46-02-57, сот. 8 (777) 572-29-91, 8 (701) 315-54-59

«С. Тажибаева» ЖК Тараз қаласы, Қойкелді көшесі, 158а, ЦОН аумағы. Тел.: сот 8-7017268772, 87054422939

«Версия-Пресс» ЖШС Павлодар қаласы, Естай көшесі, 40. Тел. : 8(7182) 32-47-67, 32-49-04

Выдай ЖК, Өскемен қаласы, М. Горький көшесі, 60, тел. 8(7232)57-84-14, 8-777-225-65-06

«Фирма Назар-1» (РА «РУТА») ЖШС директор: Кривилова Татьяна Ивановна Шымкент

қаласы, Г. Ильяева көшесі, 47, RBK банк маңы тел.: 8 (7252) 53-40-48. WhatsApp: +7-705-705-31-31. E-mail: nazar. reklama@gmail. com

Г. БАКИРОВА ЖК, Шымкент қаласы, Желтоқсан көшесі, 1-ғимарат, Заң департаменті маңы. Тел.: 87057145877

NOVA ЖК, Шымкент қаласы, Байтұрсынов көшесі,18, 4-қабат, 405-кабинет, тел. 87477260960

Сана ЖК Талдықорған қаласы, Еркін ауылы, Кемерашы көшесі, 59, тел. 87058147221

Регистр ЖК, Көкшетау қаласы, Абай көшесі, 85, 215 кабинет, тел. 87018934885

«Юридическая фирма «Консультант» ЖШС, Орал қаласы, Л.Толстой көшесі, 28, тел. 8(7112) 50-88-05

«Версия-Пресс» ЖШС, Павлодар қаласы, Естай көшесі, 40, тел. + 7 701 530 34 03; +7 702 210 67 33.

✉ zanreklama@mail.ru

БАЙҚАУҒА!

Ішкі істер министрлігі Тергеу департаментінің бастығы шақырып, іссапарға шығатындығы жөнінде айтқан кезде ол мұны кәдуілгі көп шаруалардың бірі болар деп ойлаған еді. Іштей «Ары кетсе бір аптада қайта оралармын», – деп ойлаған ол үйіне келіп, отбасына Ақтөбеге ұшатынын ескертті де, жолға қамдана бастады.

Аздан соң есік қоңырауы шырылдады, келген мұны шығарып салушылар екен. Тергеу департаментінің аса маңызды істер жөніндегі аға тергеушісі полиция полковнигі Қайсенов Абылайдың пәтері Астана қаласындағы Хазірет Сұлтан мешіті маңында болатын. Әуежайға жетемін дегенше біраз уақыт бар, шығарып салушылардың бірі – көліктегі полиция департаменті тергеу баскармасының бастығы полковник Берік Мергенбай мұның бара жатқан ісіне қатысты кей жәйттерді айта бастады.

– Абылай! Өзің білесің, бұл істі біздің сала жүргізуде. Бірақ, ізге түсер, колға ілінер ештеме болмай тұр. Оқиға пойыз үстінде болған. Бастапқы мәліметтерге қарағанда, кісі өлімі Жосалы станциясының маңайында, не оған жиырма минуттай жетпейтін тұста орын алған сияқты. Жолаушының өлімі пойыз тек Қандыағаш стансасына тоқтағанда ғана белгілі болып, сол стансада түсіріліп алынған. Теміржол полициясы мен Ақтөбе облыстық Ішкі істер департаменті бірлесіп тергеді, бірақ ешқандай нәтиже жоқ, тұйыққа тірелді. Себебі – куәгерлердің бәрі де ештеме білмейді. Дәлірек айтсақ, естерінде ештеме жоқ. Өйткені бәрі де мас болған... Қиын іс болып тұр...

Астана әуежайының әдеттегідей қарбалас кезі де, терминал ішінде ағылған жолаушылар да, тіпті, ұшақ үсті де Абылайды ойдан арылта алмады. «Апыр-ай, ә?! Қиынға салмаса болар еді, қиырга сүйрейтін сияқты ма, қалай, мына іс?! Марқұм мен оның жанындағы үш серігі – Оңтүстік Қазақстан облысының тұрғындары. Төртеуі де (екеуі өзбек, екеуі қазақ) Еуропадан Ресей арқылы шетелдік автокөліктерді алып өту бизнесімен айналысатындар. Сондықтан олар қомақты көлемде доллар алып шыққаны анық. Иә, иә... Олар тергеу кезінде көрсеткеннен де әлдеқайда көп болуы керек... Бұл оқиға қалай болды екен? Кездейсоқтық па, әлде...».

...Абылай Ақтөбеге жетісімен облыстық ішкі істер департаментіне келіп, бастыққа өзінің келгенін баян еткен соң, бірден іске кірісіп, бірлескен тергеу тобын жинады. Топқа облыстық департамент пен көлік полициясының тәжірибелі қызметкерлері іріктеліп алынған екен. Топ жиналамын дегенше ол жинақталған құжаттармен танысып шықты. «Иә... Иә... Үш айдан бері ашылмай тұрғаны... Оңай шаруа емес екен... Белгісіз, дұдамал жәйттерді көп шаруа болып тұр-ау, бұл өзі...». Топ бірнеше бағыт бойынша жұмыс істепті, бірі – темір жол, пойыздар жайын тексерсе, екіншісі – теміржол билеттері бойынша жұмыс жасаған. Үшінші топ – оқиға орнында болған купедегілермен жұмыс істеген. Әр топтың басшысы атқарылған жұмыстарымен қатар өз болжамдарын да айтуда.

– Жолаушылар Ташкент-Москва пойызына таңертеңгі мезгілде Түркістаннан отырған, бірнеше жылдан бері Ресей арқылы шетелдік автокөліктер әкеліп сатумен айналысып жүргендер екен. Солардың ішінен Шарап пойыз Жаңақорғанда тұрған кезде перронда көрші вагондардың бірінде келе жатқан жолаушы – сұлу орыс келіншегімен танысып, қонаққа шақырады. Ол келісімін береді. Сол бойда Шарап перронда сауда жасап жүргендердің біріне «Арақ, сыра, вино сатып жүргендер болса үшінші вагонның алтыншы купесіне келсін», – деп сыбырлайды. Шарап купеге кірісімен болған жайды серіктеріне айтып, «Мәскеуге барғанша ермек қылмаймыз ба кезек-кезек, ортадан собраз жасап жіберейік, қазір арақ, сыра сататындар да келеді», – дейді. Сөйткенше болмай саудагер де жетеді, бұлар сегіз бөтелке арақ, он алты бөтелке сыра, төрт бөтелке шарап сатып

алады. Әлгі келіншек келемін дегенше батылдық үшін деп олар бір бөтелке арақ пен біраз сыра ішіп, қызыңқырап қалады. Келіншек пойыз Шиеліден өткенде барып келеді. Бұлардың ісінен де, купеде келіншек барынан да вагон жолсерігі мүлде хабарсыз болған.

– Төртеуінің де билеттері бар, Түркістаннан сатып алынған. Ал, ана үшеуі айтқан орыс келіншегің іздеу еш нәтиже бермеді. Бұлардың айтуынша ол Ақтөбеден түсуі керек, алайда пойызға әлгілердің айтуына сәйкес келетіндей әйелге билет сатылмаған. Жалпы, сол

– алкогольге «Клозапин» атты дәрі қосылған. Бұл көбіне жүйкесі ауыратын-дарға пайдаланылады, қатты ұйықтатын препарат. Ол қалған үш жолаушы қанынан да анықталды. Алайда марқұмның өлу себебі одан емес, өлім – сол жақ көкірек тұсынан жүрекке сұғылған жіңішке, үшкір темірден, дәл жүрекке бағытталған соққы. Жарақат ұзындығы – 15-18 сантиметр. Біз әуелі стилет болар деп болжағанбыз, алайда жарақат сипаты басқалау, тіпті, «Урал», «Днепр» мотоциклдерінің дөңгелегіндегі спиц болуы да мүмкін. Бұлай деуімізге себеп – стилет болса, ол қалай дегенде де сұғылған кезде тері мен етті кесе өтеді, одан түскен жарақаттың өзіндік ізі болады, ал, мынау сұғылған да суырылып

– Жо-оқ. Менің айтқалы тұрғаным басқа. Олардың киімдерінің қалтасы тіңілмеген. Тіпті қаралған ізі де жоқ. Олардың төртеуінің де ақшалары іш киімдеріне тігілген жасырын қалтада сақталған.

– Демек, ақшаны кім ұрласа да оның қай жерде екенін білген ғой.

– Иә... Білген. Тағы бір таңқаларлығы – төрт жолаушының саусақ іздерінен басқа купеде ешқандай саусақ таңбасы жоқ. Бұл кісі өлтірушінің барлық өзіне тиесілі саусақ таңбаларын мұқият өшіргенін көрсетеді.

– Жақсы... Енді күшті бір бағытқа шоғырландыру керек сияқты. Теміржол бойы, пойыздар бізге нақты нәтиже бере қоймас, сондықтан купедегілердің

МЕДЫИКЕНІН МІНӘЖАТЫ

пойызға орыс ұлтының өкілдері көбіне Ташкенттен отырған, ал, олармен сөйлесу бұлар суреттегендей әйелдің пойызда болмағанын көрсетеді.

– Әлгі аман қалған үшеуі де қатты мас болған, сөздеріне қарағанда, әйелмен кезек-кезек төсектес болып, көңіл көтеруге пайдаланбақ болған. Бірақ ешқайсысы оның түр-түсін суреттеп бере алмады. Аты-жөнін де, үстіндегі киімдерін де әрқайсысы түрліше атауда. Бірі – оның атын Лариса десе, енді бірі Алиса дейді, үшіншісі Елена дейді, бірі әйелдің жасын қырыққа жақындаған десе, келесісі жиырма бестерде дейді. Шашының түсін де, өз шашы ма, әлде парик пе, оны да айта алмайды. Қай жерден, қай уақытта түсіп қалғанын да білмейді. Төртеуінің де бүкіл ақшасын сыпырып алып, жолдан түсіп қалған. Хаттамаға түскені де аз сома емес, бірақ, бұлар ақшаның нақты мөлшерін жасырып отыр деген ойдамыз. Айтуларына қарағанда арзандау кездессе екі-үш машинадан алмақ екен. Демек, олар өздері жүріп оңтүстікке жете алатын машиналарды алады, не вагон жалдаса – оның да арзан емесі белгілі. Төртеуінде кемі жиырма мыңнан деп шамалағанда, ұрланған ақша сексен-жүз мың доллар шамасында, тіпті одан да көп ақша болуы тиіс.

Бұлардан соң сот-медициналық сарапшысы қорытындымен таныстырды.

– Купедегі төрт жолаушы да өте қатты мас болған. Мәйітті тексеру кезінде оның қанынан 3,8 промилле алкоголь анықталды. Бұл – өте қатты мас деген сөз, біздің тілде мастық дәрежесі – өте ауыр, жоғары деп аталады, адамды сұлатып түсіретін, өз-өзін қорғау қабілетінен мүлде айыратын ауыр дәрежеді мастық. Ал аман қалған үшеуінде де мастық деңгейі әлгі марқұмнан сәл ғана төмен. Тағы бір ескеретін жәйт

алынған, тек бір ғана кішкентай тесік бар, артық жарақат түспеген. Соққы бір-ақ рет жасалған және қан мәйіттің ішіне жиналған, сыртқа көп шықпаған. Соған қарағанда қылмыскер аса кәнігі болуы керек. Қаза болу уақыты түнгі он мен он бірдің арасы.

– Стилет пе... Әлгі қару бір-ақ рет сұғылған дедіңіз бе?

– Иә... Нақты айтсақ бұл стилет емес, қолдан жасалған қару болуы да мүмкін. Сонымен қатар, сұғылған қарудың тура жүрек тұсынан қабырға астын кеуделей ұрылуы – қылмыскер анатомияны жақсы біледі деген ойға жетелейді.

– Тағы не айтасыз?

– Марқұмның аты-жөні – Шарап Каримов. Жасы отыз бесте. Ұлты – өзбек, денесінде сыртқы жарақат өте аз.

– Денесінде алыс-жұлыстан, төбелестен, қорғандан түскен жарақат, таңбалар бар ма?

– Қорғану жарақаты жоқ. Тіпті, денесінде татуировкалар да жоқ.

– Демек, ол өзіне шабуыл жасалғанын сезбеген болды ғой?

– Дәл солай. Оның тіпті қорғануға да, қарсылық көрсетуге де шамасы болмаған.

Абылай ойланып қалды. «Неге қылмыскер тек Шарапты өлтірді? Егер мақсаты ақша болса, төртеуін де өлтіруге болатын еді ғой. Токта... Токта... Токтай тұр, Мәрге мырза... Ол егер тіпті кісі өлтіруді мақсат етпесе ше? Олай да болуы мүмкін. Бұл ақша алып жатқанда Шараптың оянып кетуі мүмкін емес пе? Әрине, сондай жағдайда ол өлтіруге мәжбүр болады. Осы болжам жобаға сәйкес сияқты. Шарап өлтірушіні көрмеген болуы да мүмкін».

– Киімдеріне байланысты не бар?

– Киімдер толық сараптамадан өтті.

Алайда ақша жоқ.

– Ақша жоғын білеміз ғой...

төңірегін зерттеуіміз керек. Баһадүр Рашидов, Абдулла Қамбаров және Әміт Көккөзов. Үшеуін де жасырын бақылауға алу керек. Тыңдау құрылғыларына да рұқсат аламыз... Бұл әңгіме сыртқа шықпау керек... Енді мынадай сұрақтар туады. Әйел неге бұлардың вагонына баруға келісті? Жақсы... Бөтен ойы жоқ делік, олай болса неге пойыздан жасырын түсіп кетті? Жаңақорған вокзалындағы бейне бақылау камерасы да еш нәтиже бермеді. Құдай-ау, ол қайдан нәтиже береді, бұзылғанына айға жуықтап қалса. Егер ол бұларға әдейі келген болса – ол бұларда ақша барын білді деген сөз. Олай десек, ақша барын ол қайдан білді? Ол жалғыз ба, әлде қасында сыбайласы болды ма? Егер, ол жалғыз болса – әрекеті жеңіл жүрісті келіншектің психологиясына келмейді. Ал, егер стилетті сол сұққан болса, онда ол дайындығы мол, кәнігі адам болғаны... Міне, сондықтан біз топты Түркістан мен Шымкентке іссапарға жіберуіміз керек... Менің де сонда болуым қажет...

– Полковник мырза! Іс Шымкент пен Түркістан төңірегінде жүргізілетін болса, бізді жібергенше, неге сол жақтан тергеу тобын құрмасқа? Ол жақта да көліктегі полиция бар. Сол тиімді емес пе?

– Қаржылық жағынан ол тиімді болуы мүмкін. Алайда, іс мүддесі үшін сіздердің барғандарыңыз дұрыс. Сіздер қыдырып жүрген, не кәсіп қуып жүрген адамдар сияқты көрінуге тиіссіздер. Туған-туыс, таныстарға хабарласуға болмайды. Себебі, әңгіменің тез тарайтынын білесіздер. Біз өте құпия жағдайда жұмыс істейміз. Бұлай жасамасақ қылмыскер біздің әр қадамымызды біліп отыратын болады. Екі жігіт осында қалып, қылмыскердің қай жерден түскенін анықтаумен айналыса береді. Түсінікті ме?

– Түсінікті.

– Жолға шығатындар отбасыларыңызға Ресей жаққа іссапарға барамыз деңіздер. Қалған мәселелерді өзін реттеймін. Ерген екі қызметкер ұшақпен, бес қызметкер екі топ болып, жеңіл автокөлікпен жолға шығуымыз керек. Табельдік қаруларың мен қажетті керек-жарақ және басқаларын қалдырушы болмандар.

... Екі күннен соң тергеу тобы Түркістан мен Шымкент қаласында жұмыс істей бастады. Абылай оңтүстіктегі автокөлік саудасымен айналысатын ортаны тексеруге бұйрық берді. Екі жігіт валюта айырбастау орындарын тексерсе бастады. Нәтижесінде бұл төртеуінің жолға шығардан бір апта бұрын Шымкенттегі және Түркістандағы валюта айырбастау орындарынан доллар айырбастап алғаны анықталды.

Абылайды енді мына сұрақ мазалай бастады. «Өздерінде қанша ақша болғанын кім білсін, бұлар енді оны айтпайды, ал, екі қаладан айырбастап алғандарының өзі 120 мың доллар болып отыр. Бұл іске сол валюта айырбастау орындарының қатысы жоқ па екен? Мұны да тексеру керек екен».

...Ол терең ойға берілген, іштей бүкіл атқарылған істерді саралауда. «Іздестіру-зерттеу жұмыстары тағы да тығырыққа тірелді. Баһадүр Рашидов, Абдулла Қамбаров және Әміт Көккөзовтерге қойылған жасырын бақылау да нәтижесіз болды. Бар білгендері – үшеуінің де үйінде бұрынғы татулық жоқтығы, ауық-ауық әйелдерімен ұрысып қалатындықтары. Енді не істеу керек? Министрлік болса күніне бір-екі рет телефон соғып, асықтыруда. Бұл не істей қойсын, ылғи белгісіздіктердің құрсауында тұрғанда не дей алады. Тіпті, енді іздеу-тексеруді қай бағытқа бұру керектігі де беймәлім болып тұрған жоқ па? Әлде, ашылмаған істерге қоса салған дұрыс па? Жұмыстың бағыты соған әкелетін сияқты ғой. Әлде, бір жерден қателік жіберіп алдық па?»

Абылай жасырын бақылау есебін қайта оқып шықты. Назар аударарлық ештеме жоқ қой... Иә... Ал, мынау... Токта... токта, Мәрге мырза! Осы жер... Иә... Бір есепте Әміт Көккөзовтің үйіне бірнеше рет медсестра келіп, тамырдан витаминдер жібергені туралы жазылыпты.

Ол Көккөзовтің үйін бақылаушылардың бірін өзіне шақыртты. Әу баста Шымкентке келгенде ол жалдаған пәтерлері пойызда болатындардың үйлерінен арақашықтығы тура ортасында болуын көздеген еді. Сонысы дұрыс болыпты, бұл жігіттердің бұған қанша уақытта жететін шамасын біліп отыратын болды. Ол бақылаудағы жігіт келісімен мән-жайды тәптіштеп сұрай бастады.

– Мына медбике деп отырғандарың кім? Оны арнайы шақыртқан ба?

– Оны анықтадық. Көккөзов көп ішіп қойып, басын жаза алмаған күндері скорыйдың осы медбикесін шақыртып, система салдырады екен. Басқаларға қарағанда бұл тамырға дәл түсе алатын маман болса керек. Әңгімелерінен білгеніміз таныстықтарына үш-төрт жылдай болып қалған сияқты. Қазір витаминдер қабылдауда. Медбике жұмыста болған кезде мынау үйіне вызов жасайды екен, ал, ауысымнан бос кезінде өзі келіп ем-домын жасап кететін сияқты. Әрине, тегін жасамайтыны белгілі. Оның үстіне Көккөзовтің ызбай әйелі де мұны көп шақыртады.

– Әйелдің ұлты кім? Мекенжайын біле алдыңдар ма?

– Ұлты – орыс, аты-жөні – Вера Орлова. Мекенжайы белгілі. Қаланың ауқаттылар тұратын бөлігінде, жеке үйде тұрады. Қолында шешесі ғана бар. Тұрмысқа шықпаған. Жеке машинасы да жаман емес, «Тойота – Камри-50». Әуелгіде жалғызбасты әйелге мұндай жағдай қайдан келді деп ойлағанбыз. Сөйтсек, сол маңдағы қалталылардың барлығы да дәрі егу, система салу сияқтылардың барлығын осыған жасатады екен. Әрине, мұның барлығы қосымша қаржы емес пе. Шешесі де үнемі есік алдында көкөністер сатып отырады. Үй шешесінің атында. Осыдан он екі жыл бұрын сатып алған.

– Осы бағытты қаза беру керек сияқты. Әлгі әйелге қатысты жұмысты жан-жақты жүргізе беріндер.

Капитан шығып кеткен бойда ол қойын дәптеріндегі жазбаларын қарай бастады. «Солай... Мынаны бақылаудамыз. Мынаны бітірдік... Мынау ше? Бұрын болған осыған ұқсас қылмыстар? Пойыз үстінде болғандары және әйелдің қатысы бары...». Оу, бұрын осыған ұқсас оқиға болып па екен, неге соны сұрамағанбыз... Жо-жоқ, сұраған едік қой. Бірақ, бұған ұқсас оқиға болған жоқ – деген жауап алдық емес пе?! Бәлкім, мұндай оқиға ертеректе болды ма екен... Не болғанда да он-он екі жыл көлеміндегі пойыз үстінде болған кісі өлімі туралы толық ақпарат алдыру керек».

Үш күннен кейін көліктегі полиция департаменті жіберген құжатты алған Абылай шошып кетті. «Құдай-ау, мынау сұмдық қой! Сонда бүкіл Қазақстан бойынша пойыз үстінде осыншама кісі өлімі болғаны ма? Әр айға шаққанда екі-үштен келіп тұр ғой. Кім ойлаған... Көліктегі полиция қызметкерлерінің де жұмысы өте ауыр екен-ау. Кім ойлаған... Мынау дегенің...».

Алдажар ӘБІЛОВ
(Жалғасы бар)

МЕНШІКТІ ТІЛШІЛЕР:

Астана Айша Құрманғали
8 707 851 91 13.
Алматы облысы Нұрбол Әлдібаев
8 701 357 66 84.
Ақтөбе облысы Жансая Есмағанбетова
8 705 398 62 83.
Атырау облысы Боранбай Ғалиев
8 775 543 03 80.
Маңғыстау облысы Жазира Әбіл
8 702 514 54 44.
Қызылорда облысы Гүлбану Мақажан
8 701 697 39 86.
Түркістан облысы Сейітхан Құлмаханбетов
8 707 721 19 59.
Шадияр Мекенбайұлы
87757335665
Батыс Қазақстан облысы Нұрлыбек Рахманов
8 707 177 80 70.

РЕДАКЦИЯНЫҢ МЕКЕНЖАЙЫ:

050012, Алматы қаласы,
Х.Досмұхамедұлы көшесі
68 «б»-үй.
Қабылдау бөлмесі:
8 708 929 9874, zanmedia.kz

E-mail: zanreklama@mail.ru

«Заң газеті» аптасына 2 рет –
сейсенбі, жұма күндері жарық көреді.
Жеке таралым 6218 дана
Апталық таралым 12436 дана

Тапсырыс № 149 Индекс 65921

Газет Қазақстан Республикасы бойынша таралады

Газетіміздің электронды нұсқасын Zanmedia.kz сайтынан оқи аласыздар.

Газет бетіндегі жарияланымдардың позициясы мен фактілері үшін редакция жауап бермейді.

Жарнама мен хабарландырулардың мазмұнына жарнама беруші жауапты. Жарнама берушінің жіберген қателігіне байланысты талап-тілектер хабарландыру жарияланған күннен бастап екі ай мерзім ішінде қабылданады.

Газетті есепке қою туралы **№16297-Г куәлікті 2017 жылғы 12 қантарда** Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникация министрлігі берген.

Газеттің терімі мен бет қатпау жұмыстары «Заң» Медиа-корпорация» ЖШС компьютерлік орталығында жасалды. Алматы облысы, Іле ауданы, Өтеген батыр ауылы, Сейфуллин көшесі, 2«б», «Принт плюс» ЖШС баспаханасында басылып шығарылды. Тел.: факс. 8(727)51-78-27, 8(727) 51-78-31